

Правовий статус судово-ветеринарного експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності у контексті новітнього законодавства України

Іван Яценко *

* Д-р вет. наук, професор, Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8903-2129>, e-mail: yacenko-1971@ukr.net

DOI: 10.32353/khrife.4.2022.04 УДК [343.98:636.09](477)

Надійшло 14.12.2022 / Рецензовано 16.12.2022 / Прийнято до друку 20.12.2022 /
Доступно онлайн 30.12.2022

Досліджено правовий статус судового експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України. Доведено, що елементи правового статусу судового експерта, передбачені цивільним, господарським, адміністративним і кримінальним законодавством України, а також відомчими нормативно-правовими актами, не цілком корелюють між собою: у них по-різному визначено права, обов'язки, заборони, обмеження та юридичну відповідальність судового експерта, що може негативно позначатися на реалізації принципів судово-експертної діяльності, зокрема під час проведення судово-ветеринарної експертизи, а також на наданні обґрунтованого, об'єктивного, достовірного, правдивого і правдивого висновку експерта. Запропоновано зміни й доповнення до згаданих нормативно-правових актів України із метою уніфікувати правовий статус судового експерта (незалежно від виду судочинства і підстав проведення судової експертизи) для більш ефективної реалізації принципів судово-експертної діяльності. Мета дослідження: розкрити правовий статус судово-ветеринарного експерта в системі судово-експертної діяльності та систематизувати його обов'язки, права, заборони й підстави для відповідальності в новітньому правовому полі України. Для досягнення поставленої мети використано загальні та спеціальні наукові методи дослідження (аналіз, синтез, аналогію; моделювання; формально-логічний; логіко-граматичний; статистичний; порівняльно-правовий; юридичного аналізу).

Ключові слова: судово-ветеринарна експертиза; судово-ветеринарний експерт; судовий експерт; правовий статус, права, обов'язки, заборони, обмеження, відповідальність судово-ветеринарного експерта; судово-експертна діяльність.

Постановка наукової проблеми

Основною формою застосування спеціальних знань у будь-якому виді судочинства є судова експертиза ¹. Одним із нових видів судової експертизи є судово-ветеринарна експертиза — самостійний вид судової експертизи, особливий вид дослідження; сфера практичної діяльності, у якій послуговуються спеціальними ветеринарними знаннями; засіб доказування; галузь знань і новітній науковий напрям, що активно розвивається як в Україні ², так і за кордоном ³. Сьогодні су-

дово-ветеринарна експертиза є одним із важливих засобів доказування обставин чи фактів, що стосуються живих підекспертних тварин ⁴ і трупів тварин ⁵ у кримінальному провадженні й цивільних, адміністративних і господарських справах, що впливає на ефективність судочинства та значною мірою залежить від новітніх досягнень судової експертизи. Одним із суб'єктів судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення правосуддя є судовий експерт, який має комплекс прав, на якого покладено обов'язки, щодо якого визначено

- 1 Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*. 2021. № 8. С. 12—27. DOI: 10.33498/louu-2021-08-012 (дата звернення: 01.12.2022).
- 2 Кравчук В. В., Кравчук О. В., Туровець Ю. М. Застосування судово-ветеринарної експертизи під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 109—114. URL: <https://visnyk.dndekc.mvs.gov.ua/index.php/visnyk/issue/view/27/ISSN%201992-4437%20%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%20%2824%29%202015> (дата звернення: 01.12.2022).
- 3 Stern A. W., Ewen B. Mc., McDonough S. P., Viner T., Brooks J. W., Kagan R., Brower A. Veterinary forensic pathology standards. *Journal of Forensic Sciences*. 2021. Vol. 66. Is. 3. P. 1176. DOI: 10.1111/1556-4029.14683 (дата звернення: 01.12.2022); Mazzante N. M. G., de Camargo B. W. D. F., de Sanctis P., Fogaca J. L., de Campos Vettorato M., Tremori T. M., Babboni S. D., de Vasconcelos Machado V. M., Rocha N. S. Post-mortem analysis of injuries by incomplete hanging in dog (*Canis familiaris*) through radiographs and forensic necropsy. *Forensic Imaging*. 2020. Vol. 20. DOI: 10.1016/j.fri.2019.100350 (дата звернення: 01.12.2022); Cooper J. E., Cooper M. Veterinary involvement in forensic medicine. *Veterinary Record*. 2021. Vol. 189. Is. 6. Pp. 249—250. DOI: 10.1002/vetr.1004 (дата звернення: 01.12.2022).
- 4 Watson E., Baucom K. J. Two case studies in veterinary forensic imaging and a brief literature review. *Forensic Imaging*. 2020. Vol. 21. DOI: 10.1016/j.fri.2020.200382 (дата звернення: 01.12.2022).
- 5 Hill M. A., Pokines J. T. Comparative analysis of fetal pig decomposition processes in burials of variable depths and wrapping. *Journal of Forensic Sciences*. 2022. Vol. 67. Is. 6. Pp. 2192—2202. DOI: 10.1111/1556-4029.15120 (дата звернення: 01.12.2022).

систему заборон і обмежень, а також передбачено юридичну відповідальність за порушення законодавства⁶. Опрацювання новітніх наукових праць із цього питання свідчить про недостатню увагу до нього дослідників.

Суб'єктом проведення судово-ветеринарної експертизи в Україні є судовий експерт, атестований за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження». Експертна діяльність такого фахівця має вагоме значення, оскільки саме він установлює та з'ясовує обставини й факти під час розслідування правопорушень щодо поводження із тваринами. На жаль, питання правового і процесуального статусу судово-ветеринарного експерта (зокрема, систематизації його обов'язків, прав, заборон, обмежень і відповідальності за порушення норм законодавства) недостатньо висвітлені в нормативно-правових актах України й науковій літературі, тому потребують усебічного дослідження та класифікації.

Мета статті

Розкрити правовий статус судово-ветеринарного експерта в системі судово-експертної діяльності та систематизувати його обов'язки, права, заборони й підстави для відповідальності в новітньому правовому полі України.

Методи дослідження

Методологічне підґрунтя дослідження — системний підхід, зумовлений

специфікою теми й пов'язаний із використанням загальних і спеціальних наукових методів, зокрема:

- *аналіз, синтез, аналогія* дали змогу визначити сутність категоріального апарата судово-ветеринарного експерта;
- *формально-логічний метод*, завдяки якому впорядковано логіку обов'язків, прав, заборон і відповідальності судово-ветеринарного експерта;
- *порівняльно-правовий метод* сприяв дослідженню рівня правового регулювання судово-експертної діяльності й відповідності нормативно-правових актів сучасному стану регулювання експертної діяльності в Україні та за кордоном;
- *логіко-граматичний метод* дав змогу зіставити окремі категорії та правові норми, з'ясувати етимологічний зміст правового статусу судово-ветеринарного експерта, визначити прогалини в чинному законодавстві України для надання пропозицій щодо його вдосконалення;
- *метод юридичного аналізу* використано для аналізу відповідних положень кримінального, цивільного, господарського й адміністративного законодавства та відомчих нормативних актів України з питань експертного забезпечення правосуддя щодо обов'язків, прав, заборон і відповідальності судово-ветеринарного

6 Biedermann A., Kotsoglou K. N. Decisional Dimensions in Expert Witness Testimony — A Structural Analysis. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 31. Is. 9. DOI: [10.3389/fpsyg.2018.02073](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02073) (дата звернення: 01.12.2022); Gramond V. Quelle responsabilité pour l'expert? *Annales Medico-Psychologiques*. 2020. Vol. 178. Is. 2. Pp. 153—160. DOI: [10.1016/j.amp.2020.01.001](https://doi.org/10.1016/j.amp.2020.01.001) (дата звернення: 01.12.2022); Satiani B. Expert witness testimony: rules of engagement. *Vascular and Endovascular Surgery*. 2006. Vol. 40. Is. 3. Pp. 223—227. DOI: [10.1177/153857440604000307](https://doi.org/10.1177/153857440604000307) (дата звернення: 01.12.2022).

експерта в новітньому правовому полі України;

- *системно-структурний метод* сприяв систематизації та структуруванню обов'язків, прав, заборон і відповідальності судово-ветеринарного експерта в новітньому правовому полі України;
- *соціологічний метод* дав змогу викрити наявні в досліджуваній сфері проблеми шляхом опитування за розробленими анкетами суддів, слідчих, дізнавачів, зоозахисників та адвокатів;
- *статистичний метод* застосовано для опрацювання результатів анкетування респондентів;
- *метод моделювання* сприяв прогнозуванню, розробленню й визначенню правового статусу судово-ветеринарного експерта щодо обов'язків, прав, заборон і відповідальності у процесі судово-експертної діяльності;

- *порівняльно-правовий метод* використано для аналізу й порівняння норм процесуального та базового законодавства України, а також підзаконних нормативно-правових актів, якими регламентовано обов'язки, права, заборони та відповідальність судового експерта.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Правовий статус судового експерта загалом і судово-ветеринарного експерта зокрема є чи не наріжним питанням у судовій експертології та судово-експертній діяльності як в Україні ⁷, так і в іноземних країнах ⁸, особливо за нинішніх стрімких новітніх реформ національного й міжнародного законодавства ⁹.

Окремі аспекти правового статусу судових експертів різних експертних спеціальностей досліджували вітчизняні науковці: Є. Є. Демидова, О. М. Домашенко, І. А. Колеснікова та К. В. Латиш ¹⁰

- 7 Михайлов В. О. Реформування судово-експертного забезпечення правосуддя в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 196–202. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_2/34.pdf (дата звернення: 01.12.2022).
- 8 Lesting W. Das Delegationsverbot des gerichtlichen Sachverständigen. *Recht & Psychiatrie*. 2021. Vol. 39. Is. 1. Pp. 4–11. DOI: 10.1486/RP-2021-01_4 (дата звернення: 01.12.2022); Eastwood J., Caldwell J. Educating Jurors about Forensic Evidence: Using an Expert Witness and Judicial Instructions to Mitigate the Impact of Invalid Forensic Science Testimony. *Journal of Forensic Sciences*. 2015. Vol. 60. Is. 6. Pp. 1523–1528. DOI: 10.1111/1556-4029.12832 (дата звернення: 01.12.2022); Satiani B. Op. cit. DOI: 10.1177/153857440604000307 (дата звернення: 01.12.2022).
- 9 Ключев О. М. Реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя – нагальна потреба часу. *Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя*: мат-ли кругл. столу. (Харків, 06–07.02.2020). Харків, 2020. С. 6–11. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/other/13%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 01.12.2022); Сімакова-Єфремян Е. Б. Щодо необхідності реформування базового законодавства України про експертне забезпечення правосуддя. *Там само*. С. 12–15. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/other/13%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 01.12.2022).
- 10 Демидова Є. Є., Домашенко О. М., Колеснікова І. А., Латиш К. В. Судовий експерт як суб'єкт судово-експертної діяльності: правовий статус. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 549–553. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-5/132 (дата звернення: 01.12.2022).

розкрили правовий статус судового експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності; О. М. Ключев¹¹ та О. П. Угровецький¹² дослідили питання щодо правового статусу судового експерта в адміністративному судочинстві; Л. В. Максимів¹³ та А. В. Галушко¹⁴ надали теоретико-правову характеристику судового експерта як учасника кримінального провадження, а також сформулювали рекомендації для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері участі судового експерта в кримінальному провадженні;

О. Грабовська та М. Вілінський¹⁵, В. Шапіро¹⁶ узагальнили питання особливостей правового статусу судового експерта в системі суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин; О. Заяць та Р. Скриньковський¹⁷ виокремили проблемні аспекти участі експерта в цивільному судочинстві України, а О. Б. Верба-Сидор та В. І. Крупко¹⁸ обґрунтували пропозиції щодо вдосконалення правового статусу судового експерта в цивільному судочинстві; І. А. Бутирська¹⁹ аргументувала правовий статус експерта з питань права у господарському процесі; А. В. Шульженко²⁰ дослідила

- 11 Ключев О. М. Процесуальні питання судової експертизи в адміністративному судочинстві. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз*. 2018. Вип. 3. С. 109–113. URL: <http://ondise.od.ua/DOC/vipusk3/pitannyasudovoieksperizivadminsudo4instvi.pdf> (дата звернення: 01.12.2022).
- 12 Угровецький О. П. Регламентация правового статусу судового експерта в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 3. С. 229–234. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/496424.pdf> (дата звернення: 01.12.2022).
- 13 Максимів Л. В. Процесуальний статус експерта у кримінальному провадженні: окремі аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 205–207. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35561> (дата звернення: 01.12.2022).
- 14 Галушко А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: теоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 237–243. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_1/42.pdf (дата звернення: 01.12.2022).
- 15 Грабовська О., Вілінський М. Експерт у цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 5–10. DOI: 10.32849/2663-5313/2021.1.01 (дата звернення: 01.12.2022).
- 16 Шапіро В. С. Проблемні аспекти участі експерта в цивільному процесі. *Правові горизонти*. 2018. Вип. 13 (26). С. 24–28. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8356> (дата звернення: 01.12.2022).
- 17 Заяць О., Скриньковський Р. Проблемні аспекти участі експерта у цивільному судочинстві України. *Trajectoriâ Nauki = Path of Science*. 2019. Vol. 5. No 9. Pp. 3001–3011. DOI: 10.22178/pos.50-3 (дата звернення: 01.12.2022).
- 18 Верба-Сидор О. Б., Крупко В. І. Пропозиції щодо вдосконалення правового статусу експерта у цивільному судочинстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. Вип. 3. С. 69–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_3_10 (дата звернення: 01.12.2022).
- 19 Бутирська І. А. Правовий статус експерта з питань права у господарському процесі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 48. Т. 1. С. 108–111. URL: https://lexadvance.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/7-Butyraska_Legal_expert.pdf (дата звернення: 01.12.2022).
- 20 Шульженко А. В. Процесуальний статус і особливості процесуальної діяльності експерта й спеціаліста. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 132–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2016_19_36 (дата звернення: 01.12.2022).

особливості процесуальної діяльності експерта і спеціаліста; Є. В. Ковалевська²¹ окреслила процесуальні вимоги до правосуб'єктності спеціаліста-медика та судового експерта, які беруть участь у кримінальному провадженні; Л. О. Сидоренко²² з'ясувала питання щодо права експерта на редагування поставлених йому запитань.

Окремим проблемам судово-експертної діяльності та правовому статусу судового експерта в різних видах судочинства дисертаційні й монографічні дослідження присвятили: А. В. Іванов²³, М. Г. Щербаковський²⁴, Е. Б. Сімакова-Єфремян²⁵, С. В. Євдокіменко²⁶,

Н. М. Ткаченко²⁷, А. В. Дудич²⁸, О. М. Духенюк²⁹, Д. В. Щербанюк³⁰, О. Ю. Грошева³¹ та ін.

Викладення основного матеріалу дослідження

Сьогодні питання статусу судового експерта особливо актуальне в контексті реформування судово-експертної діяльності в Україні з огляду на запропоновані законопроекти (про судово-експертну діяльність в Україні³² і про судову експертизу та самоврядування судових експертів³³ та ін.). У науковому середовищі точиться дискусія щодо правового та

- 21 Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 298 с.
- 22 Сидоренко Л. О. Щодо права експерта на редагування поставлених йому запитань. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 83—91. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1900/1/%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.%D0%9E.pdf> (дата звернення: 01.12.2022).
- 23 Іванов А. В. Експерт у провадженні у справах про адміністративні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. С. 10—11.
- 24 Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.
- 25 Сімакова-Єфремян Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика : монографія. Харків, 2016. 456 с.
- 26 Євдокіменко С. В. Судово-економічна експертиза: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 44 с.
- 27 Ткаченко Н. М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
- 28 Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
- 29 Духенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження : монографія. Львів, 2018. 272 с. URL: <http://dspace.lvdvds.edu.ua/bitstream/1234567890/3601/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%94%D1%83%D1%84%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%925-28.10.pdf> (дата звернення: 01.12.2022).
- 30 Щербанюк Д. В. Теорія та практика реалізації експертної ініціативи у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
- 31 Грошева О. Ю. Організаційно-правові, загально-методичні засади комплексної судової біолого-трасологічної експертизи та її оцінка судом : дис. ... д-ра філос. Харків, 2021. 341 с.
- 32 Проект закону про судово-експертну діяльність в Україні від 30.03.2017 р. № 6264. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH4U000I> (дата звернення: 01.12.2022).
- 33 Проект закону про судову експертизу та самоврядування судових експертів від 03.04.2018 р. № 8223. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6CF00A> (дата звернення: 01.12.2022).

процесуального статусу судового експерта. Так, у наукових працях А. В. Панчишина³⁴, Н. М. Ткаченко³⁵, С. Д. Нестеренка й О. О. Стулова³⁶ й інших авторів досліджено спільні й відмінні ознаки цих понять і викладено пропозиції щодо регламентування правового статусу судового експерта (отже, також і судово-ветеринарного експерта).

Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити широке поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, яким зумовлено статус (становище) суб'єкта, зокрема судового експерта, у відповідній системі, що відображено у його відносинах із суспільством. Процесуальний статус судового експерта, на думку С. Д. Нестеренка й О. О. Стулова, полягає у визначенні становища судового експерта поміж іншими учасниками кримінального процесу або судової справи в іншому виді судочинства й обґрунтуванні його самостійності та незалежності, окресленні прав і обов'язків під час проведення судової експертизи в конкретному виді судочинства. Автори дійшли висновку, що викладений у розд. II Закону Укра-

їни «Про судову експертизу»³⁷ (далі — *профільний Закон*) загальний правовий статус судового експерта, доповнений елементами, перелік яких наведено у відповідних статтях процесуального законодавства, «на виході» має забезпечити правовий статус судового експерта у певному виді судочинства³⁸.

Автор цієї публікації вважає, що виокремлення правового і процесуального статусів судового експерта, *по-перше*, має теоретичне значення.

По-друге, окремі положення статусу судового експерта, регламентовані профільним Законом (правовий статус) і процесуальними кодексами України (процесуальний статус), а також Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *Інструкція № 1*)³⁹ та Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах (далі — *Інструкція № 2*)⁴⁰, дещо дублюються, наприклад: «знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що

34 Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/23529> (дата звернення: 01.12.2022).

35 Ткаченко Н. Н. Правовой статус субъектов судебной экспертной деятельности в уголовном производстве. *Верховенство права : міжнар. наук.-практ. журн.* 2016. № 3. С. 123–127. URL: http://sd-vp.info/wp-content/uploads/2020/11/vp_2016_3-2.pdf (дата звернення: 01.12.2022).

36 Нестеренко С. Д., Стулов О. О. Правовой статус судового експерта: актуальні проблеми регламентації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 82–89. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.08 (дата звернення: 01.12.2022).

37 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

38 Нестеренко С. Д., Стулов О. О. Знач. твір. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.08 (дата звернення: 01.12.2022).

39 Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

40 Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : затв. наказом Мін'юсту України від 12.12.2011 р. № 3505/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

стосуються предмета дослідження» (п. 1 ч. 3 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України ⁴¹, далі — КПК), «ознайомлюватися з матеріалами справи» (п. 1 ч. 6 ст. 72 Цивільного процесуального кодексу України ⁴², далі — ЦПК), «ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи» (абз. 2 п. 2.1 Інструкції № 1) або «заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи» (п. 2 ч. 3 ст. 69 КПК), «заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом» (п. 2 ч. 6 ст. 72 ЦПК) і «відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи» (абз. 3 п. 2.1 Інструкції № 1).

По-третє, у теорії права як цілісній науці про право виокремлюють матеріальне та процесуальне право, отже, поняття «процесуальний статус» є складовою поняття «правовий статус» судового експерта.

По-четверте, відсутні чіткі критерії розмежування понять «правовий статус» і «процесуальний статус» судового експерта, що впливає з аналізу переліку прав, обов'язків і заборон, визначених законодавством України щодо судового експерта та судово-експертної діяльності.

Отже, у теорії та практиці судової експертизи доцільно і юридично

обґрунтовано використовувати термін «правовий статус судового експерта». Тому, на нашу думку, розд. II профільного Закону «Судовий експерт» доречно перейменувати у «Правовий статус судового експерта».

Профільний Закон визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки й техніки, у розд. II якого регламентовано положення щодо осіб, які можуть (ст. 10) або не можуть (ст. 11) бути судовими експертами, обумовлено обов'язки (ст. 12), права (ст. 13) і заборону (ч. 4 ст. 10), а також зазначено відповідальність (ст. 14) судового експерта на підставах і в порядку, передбачених законодавством (незалежно від виду судочинства й підстав проведення судової експертизи) ⁴³.

Юридичну конструкцію розд. II профільного Закону побудовано на використанні бланкетних норм: наприклад, у ч. 2 ст. 11 зазначено, що інші обставини, які забороняють участь особи як експерта в судочинстві, передбачено процесуальним законодавством ⁴⁴. У ч. 2 ст. 12 регламентовано, що (крім переліку обов'язків судового експерта, згрупованих у трьох пунктах ч. 1 цієї статті) інші обов'язки судового експерта передбачено процесуальним законодавством ⁴⁵. Зрештою, у ч. 2 ст. 13 зазначено, що (окрім переліку прав судового

41 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

42 Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.12.2020).

43 Про судову експертизу ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

44 Там само.

45 Там само.

експерта, викладених у шести пунктах ч. 1 цієї статті) інші права судового експерта передбачено процесуальним законодавством⁴⁶. Тож, на наше переконання, застосована в розд. II профільного Закону юридична конструкція (коли одні переліки прав, обов'язків і заборон зосереджено у цьому Законі, а інші переліки прав, обов'язків і заборон містяться у відповідному процесуальному законодавстві, які до того ж часто дублюють один одного в різних нормативно-правових актах) створює незручності, пов'язані з необхідністю одночасно послуговуватися різними законами (що належать до матеріального й галузевого процесуального права), а також підзаконними нормативно-правовими актами (наприклад, інструкціями № 1 і 2).

Крім того, маємо зауважити, що переліки прав, обов'язків, заборон та обмежень судового експерта значно ширші в інструкціях № 1 і 2 порівняно з профільним Законом, наприклад: п. 2.1 Інструкції № 1 містить 11 абзаців про права, а ст. 13 профільного Закону — 6 пунктів; у п. 2.2 Інструкції № 1 — 8 абзаців обов'язків, а у ст. 12 профільного Закону — 3 подібні пункти⁴⁷.

Натомість, в абз. 10 п. 2.1 Інструкції № 1 регламентовано право судового експерта «на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав»⁴⁸, а ст. 13

«Права судового експерта» профільного Закону такої норми не містить. Отже, ми одностайні з думкою С. Д. Нестеренка й О. О. Стулова про те, що перелік прав, обов'язків, заборон та обмежень судового експерта в інструкціях № 1 і 2 викладено редакційно інакше, аніж у профільному Законі, що може спричинили неоднозначне їх трактування, водночас заперечуємо їхнє твердження, що цей перелік розширений безпідставно⁴⁹. Навпаки: чим докладніше окреслити правовий статус судового експерта на папері, тим точніше є змога його реалізувати на практиці.

Зауважимо, що більшість нормативно-правових актів іноземних держав містить перелік обов'язків і прав судового експерта, проте дещо різного змісту й обсягу. На нашу думку, найбільш повно правовий статус судового експерта регламентовано в законах Киргизької Республіки «Про судово-експертну діяльність»⁵⁰ [Тут і далі переклад українською мій.— Прим. авт.] і Республіки Таджикистан «Про державну судову експертизу»⁵¹. У переліку прав судового експерта Киргизької Республіки й Республіки Таджикистан варто звернути увагу на такі: клопотати перед керівником відповідної судово-експертної організації про залучення до проведення судової експертизи інших судових експертів; викладати особисту думку

46 Про судову експертизу ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

47 Там само ; Інструкція про призначення та проведення ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

48 Інструкція про призначення та проведення ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

49 Нестеренко С. Д., Стулов О. О. Зазнач. твір. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.08 (дата звернення: 01.12.2022).

50 О судебно-экспертной деятельности : Закон Кыргызской Республики от 24.06.2013 г. № 100. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203908> (дата звернення: 01.12.2022).

51 О государственной судебной экспертизе : Закон Республики Таджикистан от 25.06.2005 г. № 102 (с изм. и доп.). URL: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=9038 (дата звернення: 01.12.2022).

у висновку судової експертизи; відмовитися від проведення судової експертизи, якщо існує загроза життю та здоров'ю судового експерта внаслідок відсутності необхідних умов проведення досліджень, а також порушено питання незалежності судового експерта.

Поміж прав судового експерта Республіки Таджикистан слід зазначити такі: *«Відмовлятися від провадження державної судової експертизи, якщо порушено процесуальний порядок призначення державної судової експертизи і це суттєво ускладнює або унеможлиблює її провадження; об'єкти експертизи й матеріали справи непридатні або недостатні для надання висновку та судовому експерту відмовлено у їх доповненні; відсутні умови, методичні засоби й обладнання, необхідні для проведення експертизи та надання висновку; існує реальна загроза життю і здоров'ю судового експерта»*⁵².

Із-поміж заборон для судового експерта, передбачених Законом Киргизької Республіки «Про судово-експертну діяльність»⁵³, доцільно виокремити особливу заборону самостійно залучати інших судових експертів чи осіб до провадження дорученої судової експертизи.

Доходимо висновку, що права й обов'язки судових експертів у Туркменістані⁵⁴ та Узбекистані⁵⁵ не дуже різняться із правами й обов'язками судових експертів в Україні. Проте особливою можна вважати заборону, передбачену для судових експертів у Республіці Узбекистан (порівняно із заборонами, регламентованими законодавством України й інших країн): *«Проводити судову експертизу як працівник іншої організації або іншої фізичної особи»*⁵⁶.

Натомість у Республіці Вірменія відсутній закон про судову експертизу: правовий статус судового експерта тут викладено в КПК Республіки⁵⁷. Так, поміж обов'язків судового експерта Вірменії наявні відмова від проведення експертизи (якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань) і заборона залишати місце здійснення зазначеної дії без дозволу особи, яка її здійснює, а зали судових засідань — без дозволу голови. У Грузії судовий експерт має право відмовитися від проведення судової експертизи, якщо поставлені йому питання виходять за межі його компетенції (ст. 52 КПК Грузії, де термін «спеціальні знання» відсутній, а перелік прав і обов'язків судового експерта доволі обмежений)⁵⁸.

52 О государственной судебной экспертизе : Закон Республики Таджикистан URL: https://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=9038 (дата звернення: 01.12.2022).

53 О судебно-экспертной деятельности : Закон Кыргызской Республики URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203908> (дата звернення: 01.12.2022).

54 О судебно-экспертной деятельности : Закон Туркменистана от 08.11.2014 г. № 137-V (с изм.). URL: <http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-o-sudebnoekspertnoi-deyatelnosti> (дата звернення: 01.12.2022).

55 О судебной экспертизе : Закон Республики Узбекистан от 01.06.2010 г. № ЗРУ-249 (с изм. и доп.). URL: <https://lex.uz/ru/docs/1633100> (дата звернення: 01.12.2022).

56 Там само.

57 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения от 27.07.2021 г. № ЗР-306 (с изм. и доп.). URL: https://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=143021 (дата звернення: 01.12.2022).

58 Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 09.10.2009 г. № 1772. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=144> (дата звернення: 01.12.2022).

Правовий статус судового експерта Молдови⁵⁹ подібний до українського, окрім права судового експерта клопотати про призначення комісійної або комплексної експертизи.

Закон Республіки Казахстан «Про судово-експертну діяльність»⁶⁰ містить перелік обмежень, передбачених для судового експерта, проте не має переліку його прав, обов'язків і заборон.

Зазначимо, що правовий статус судово-ветеринарного експерта (як і судового експерта будь-якої іншої експертної спеціальності) є сукупністю прав, обов'язків, заборон, обмежень, обсягу відповідальності, що відрізняють його від процесуальних функцій інших учасників провадження, зокрема свідка, слідчого, дізнавача. Ці елементи правового статусу судово-ветеринарного експерта є гарантією його самостійності й незалежності, а також повноти й об'єктивності висновку як джерела доказування за кримінальним провадженням чи справою в іншому виді судочинства.

Констатуємо, що правовий статус судового експерта (отже, і судово-ветеринарного) регламентовано профільним Законом, інструкціями № 1 і 2 та законодавством України, зокрема:

- у КПК — поняття «експерт» (ст. 69), відповідальність експерта (ст. 70), підстави проведення експертизи (ст. 242), порядок залучення експерта (ст. 243), розгляд слідчим суддею клопотання про проведення експертизи (ст. 244), проведення експертизи за ухвалою суду (ст. 332)⁶¹;
- у ЦПК — поняття «експерт» (ст. 72), вимоги до висновку експерта (ст. 102), призначення експертизи судом (ст. 103), ухвали про призначення експертизи (ст. 104), проведення експертизи на замовлення учасників справи (ст. 106), збирання матеріалів для проведення експертизи (ст. 107), проведення експертизи (ст. 108), наслідки ухилення від участі в експертизі (ст. 109), оцінку⁶² висновку експерта судом (ст. 110), комісійну експертизу (ст. 111), комплексну експертизу (ст. 112), додаткову й повторну експертизу (ст. 113)⁶³;
- у *Господарському процесуальному кодексі України* (далі — ГПК) — поняття «експерт» (ст. 69), вимоги до висновку експерта (ст. 98), призначення експертизи

59 О судебной экспертизе : Закон Республики Молдова от 23.06.2000 г. № 1086-XIV (с изм. и доп.). URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=65630&lang=ru (дата звернення: 01.12.2022).

60 О судебно-экспертной деятельности : Закон Республики Казахстан от 10.02.2017 г. № 44-VI (с изм. и доп.). URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1700000044> (дата звернення: 01.08.2022).

61 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

62 За правилами української мови іменник «оцінка» доцільно застосовувати тільки на означення результату процесу, позначення якості знань і поведінки учнів або думки, міркування про якість, характер когось (чогось), а прикметник «оціночний» є калькою з російської. В українській мові слід послуговуватися дієсловом «оцінювати» («оцінити») і прикметником «оцінний» відповідно. Проте, зважаючи на стале застосування в чинних нормативно-правових актах, що регулюють експертну діяльність, згаданих помилкових словоформ, ми змушені оперувати у цій праці саме ними.— *Ред.*

63 Цивільний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.12.2020).

судом (ст. 99), ухвалу про призначення експертизи (ст. 100), проведення експертизи на замовлення учасників справи (ст. 101), збирання матеріалів для проведення експертизи (ст. 102), проведення експертизи (ст. 103), оцінку висновку експерта судом (ст. 104), комісійну експертизу (ст. 105), комплексну експертизу (ст. 106), додаткову або повторну експертизу (ст. 107) ⁶⁴;

- у Кодексі адміністративного судочинства України (далі — КАСУ) — поняття «експерт» (ст. 68), вимоги до висновку експерта (ст. 101), призначення експертизи судом (ст. 102), ухвалу про призначення експертизи (ст. 103), проведення експертизи на замовлення учасників справи (ст. 104), збирання матеріалів для експертного дослідження (ст. 105), проведення експертизи (ст. 106), оцінку висновку експерта (ст. 108), комісійну експертизу (ст. 109), комплексну експертизу (ст. 110), додаткову й повторну експертизу (ст. 111) ⁶⁵.

Правовий статус судового експерта, зокрема судово-ветеринарного, є самостійною юридичною категорією та має такі ознаки:

- 1) універсальний характер, оскільки поширюється на судових експертів незалежно від експертної спеціальності;

- 2) відображає особливості судового експерта як учасника судово-експертної діяльності, а також ступінь і характер його взаємодії з іншими учасниками судово-експертної діяльності, правоохоронними органами, судом, органами державної влади;

- 3) елементи структури правового статусу судового експерта (перелік прав, обов'язків, заборон, обмежень і відповідальність) залежні одне від одного та взаємно впливають одне на одного;

- 4) відносну стабільність і динамічність.

Важливим елементом правового статусу судово-ветеринарного експерта (як і судового експерта будь-якої іншої експертної спеціальності) є його права — комплекс свобод і можливостей, обумовлених його професійною діяльністю, для якої характерні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах і забезпеченість юридичних можливостей державним примусом.

Основні права судового експерта будь-якої експертної спеціальності, зокрема судово-ветеринарного, закріплено у відповідних статтях КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ, профільному Законі й інструкціях № 1 і 2. Тож (незалежно від виду судочинства та підстави проведення судової експертизи) судовий експерт будь-якої експертної спеціальності (зокрема, судово-ветеринарний) має *права*, перелік яких наведено в табл. 1.

64 Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

65 Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

Таблиця 1

Права судового експерта відповідно до законодавства України

Права судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Ознайомлюватися з матеріалами справи (провадження), які стосуються предмета судової експертизи	П. 1 ч. 3 ст. 69	П. 1 ч. 6 ст. 72	П. 1 ч. 6 ст. 69	П. 1 ч. 6 ст. 68	П. 1 ч. 1 ст. 13	Абз. 2 п. 2.1 розд. II	П/п. 1 п. 1 розд. II
Заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчиняти інші дії, пов'язані із проведенням судової експертизи	П. 2 ч. 3 ст. 69	П. 2 ч. 6 ст. 72	П. 2 ч. 6 ст. 69	П. 2 ч. 6 ст. 68	П. 1 ч. 1 ст. 13	Абз. 3 п. 2.1 розд. II	П/п. 2 п. 1 розд. II
Заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, щодо уточнення поставлених питань	— *	—	—	—	—	Абз. 4 п. 2.1 розд. II	П/п. 4 п. 1 розд. II
Бути присутнім під час учинення процесуальних дій, що стосуються предметів і об'єктів дослідження **	П. 3 ч. 3 ст. 69	П. 4 ч. 6 ст. 72	П. 4 ч. 6 ст. 69	П. 4 ч. 6 ст. 68	П. 3 ч. 1 ст. 13	Абз. 5 п. 2.1 розд. II	П/п. 3 п. 1 розд. II
Заявляти клопотання про опитування учасників судового процесу та свідків (ставити запитання особам, які беруть участь у кримінальному провадженні), що стосуються предмета чи об'єкта судової експертизи, і проводити окремі дослідження в їх присутності	П. 5 ч. 3 ст. 69	П. 5 ч. 6 ст. 72	П. 5 ч. 6 ст. 69	П. 5 ч. 6 ст. 68	—	Абз. 5 п. 2.1 розд. II	П/п. 3 п. 1 розд. II
Викладати у висновку виявлені під час проведення експертизи відомості, які мають значення для справи та щодо яких не поставлено питань, та обставини, що сприяли або могли сприяти вчиненню правопорушення	П. 4 ч. 3 ст. 69	П. 3 ч. 6 ст. 72	П. 3 ч. 6 ст. 69	П. 3 ч. 6 ст. 68	П. 2 ч. 1 ст. 13	Абз. 6 п. 2.1 розд. II	П/п. 5 п. 1 розд. II
Складати окремі висновок у разі незгоди з позицією інших членів експертної комісії	—	—	—	—	—	Абз. 7 п. 2.1 розд. II	—
Заявляти клопотання про залучення інших експертів	—	—	—	—	—	—	—
На забезпечення безперешкодного доступу до об'єкта дослідження та належних умов праці	—	—	—	—	Ст. 6	П. 3.9 розд. III	—

Завершення табл. 1

Права судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Надавати відповіді на питання, зокрема письмово, які ставлять судовому експертові під час роз'яснень чи показань щодо складеного ним висновку	Ст. 356	Ч. 4 ст. 239	Ст. 215	Ч. 3 ст. 221	—	Абз. 8 п. 2.1 розд. II	П/п. 6 п. 1 розд. II
Зазначити у висновку про виявлені під час проведення експертизи відомості, які мають значення для провадження та щодо яких йому не поставили питань	Ч. 3 ст. 102	Ч. 8 ст. 102	Ч. 8 ст. 98	Ч. 8 ст. 101	—	Абз. 6 п. 2.1 розд. II	П/п. 5 п. 1 розд. II
В обумовлених законом випадках послуговуватися безкоштовною допомогою перекладача, заявляти йому відвід	—	—	—	—	—	—	—
Оскаржувати дії та рішення замовника судової експертизи й інших учасників процесу, які порушують права судового експерта або порядок проведення судової експертизи	—	—	—	—	—	Абз. 9 п. 2.1 розд. II	П/п. 7 п. 1 розд. II
Заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законодавством	П. 7 ч. 3 ст. 69	—	—	—	—	Абз. 10 п. 2.1 розд. II	П/п. 8 п. 1 розд. II
Одержувати винагороду за виконану роботу й відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи, якщо її проведення не є службовим обов'язком особи, залученої як експерт	П. 6 ч. 3 ст. 69	Ч. 7 ст. 72	Ч. 7 ст. 69	Ч. 7 ст. 68	П. 5 ч. 1 ст. 13	Абз. 11 п. 2.1 розд. II	П/п. 9 п. 1 розд. II
Брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, якщо відсутні заперечення учасників справи	Ст. 336	Ч. 4 ст. 72	Ч. 4 ст. 69	Ч. 4 ст. 68	—	—	—
Відмовитися від проведення судової експертизи ***	—	Ч. 8 ст. 72	Ч. 8 ст. 69	Ч. 8 ст. 68	—	—	П. 2 розд. II
Користуватися іншими правами, передбаченими законодавством України	П. 8 ч. 3 ст. 69	П. 6 ч. 6 ст. 72	П. 6 ч. 6 ст. 69	П. 6 ч. 6 ст. 68	Ч. 2 ст. 13	—	—

Примітки.

* Тут і далі — ознака відсутня.

** З дозволу органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта.

*** Якщо існує загроза життю та здоров'ю судового експерта; відсутні необхідні умови для проведення досліджень; порушено принцип незалежності судового експерта; об'єкти експертизи й матеріали справи непридатні або їх недостатньо для надання висновку та судовому експерту відмовлено в їх доповненні; відсутні умови, методичні засоби й обладнання, необхідні для проведення судової експертизи та надання висновку; сучасний рівень розвитку науки не дає змоги відповісти на поставлені питання. Заява про відмову повинна бути вмотивованою.

Атестований судово-ветеринарний експерт, який здійснює судово-експертну діяльність, але не працює в державній спеціалізованій експертній установі, під час контролю за організацією його діяльності шляхом перевірки дотримання вимог нормативно-правових актів із питань судово-експертної діяльності й методик проведення судових експертиз має (відповідно до п. 15 розд. IV Інструкції № 2), зокрема, такі права:

- вимагати пред'явлення членами комісії службового посвідчення;
- бути присутнім під час здійснення перевірки;
- вимагати від членів комісії нерозголошення відомостей, що стали їм відомі під час проведення перевірки;
- звертатися до комісії з обґрунтованою заявою щодо проведення аналізу висновків в іншій НДУСЕ;
- одержувати примірник акта за результатами перевірки;
- підписувати акт із зауваженнями або відмовитися від його підписання;
- надавати у письмовій формі свої пояснення, зауваження або заперечення до акта та доданих до нього документів»⁶⁶.

Одним із важливих елементів процесуального статусу судово-ветеринарного експерта (як і судового експерта будь-якої іншої експертної спеціальності) є його обов'язки, викладені у КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ, профільному Законі й інструкціях № 1 і 2.

Обов'язками судово-ветеринарного експерта окреслено коло його зобов'язань (як перед державою, так і перед іншими учасниками судово-експертної діяльності), які слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог законодавства, а також за власним сумлінням. Незалежно від виду судочинства й підстави проведення експертизи, на судового експерта будь-якої експертної спеціальності покладено обов'язки, перелік яких наведено в табл. 2.

Законодавством передбачено контроль за організацією діяльності атестованих судово-ветеринарних експертів, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, здійснюваний шляхом перевірки дотримання ними вимог нормативно-правових актів із питань судово-експертної діяльності та методик проведення судових експертиз.

66 Інструкція про особливості здійснення ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

Таблиця 2

Обов'язки судового експерта відповідно до законодавства України

Обов'язки судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Додержуватись присяги та правил професійної етики судового експерта	Ч. 1 ст. 356	Ч. 1–3, 5 ст. 225	—	Ст. 207	—	—	—
Заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав	П. 5 ч. 5 ст. 69	—	—	—	П. 3 ч. 1 ст. 12	Абз. 2 п. 2.2 розд. II	П/п. 1 п. 3 розд. II
Прийняти до виконання доручену судову експертизу	—	—	—	—	—	Абз. 3 п. 2.2 розд. II	—
Дотримуватися строків проведення судової експертизи	—	—	—	—	—	П. 1.13 розд. I	—
Особисто провести повне дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів	П. 1 ч. 5 ст. 69	—	—	—	П. 1 ч. 1 ст. 12	Абз. 4 п. 2.2 розд. II	П/п. 3 п. 3 розд. II
Надати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок експерта, а в разі необхідності — роз'яснити його	П. 1 ч. 5 ст. 69	Ч. 3, 4 ст. 72	Ч. 3 ст. 69	Ч. 3 ст. 68	П. 1–2 ст. 12	Абз. 4 п. 2.2 розд. II	П/п. 3 п. 3 розд. II
Заявити клопотання особі чи суду, яка (який) призначила(-в) експертизу, щодо уточнення змісту й обсягу доручення або повідомити про неможливість її проведення за поставленим запитанням чи без залучення інших осіб	Ч. 7 ст. 69	Ч. 6 ст. 104	—	—	—	—	—
Прибути на виклик органу чи особи, який (яка) призначив(-ла) експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, для надання роз'яснень, показань чи доповнень щодо проведеної експертизи або причин неможливості її проведення	П. 2 ч. 5 ст. 69	Ч. 4 ст. 72	Ч. 4 ст. 69	Ч. 4 ст. 68	—	Абз. 6 п. 2.2 розд. II	П/п. 2 п. 2.2 розд. II
Забезпечити збереження наданих на дослідження об'єктів і матеріалів	П. 3 ч. 5 ст. 69	Ч. 3 ст. 108	Ч. 3 ст. 103	—	—	Абз. 7 п. 2.2 розд. II	—

Продовження табл. 2

Обов'язки судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Одержати від замовника експертизи дозвіл на повне або часткове знищення об'єкта експертизи чи зміну його властивостей, якщо неможливо застосувати інші методи дослідження	П. 3 ч. 5 ст. 69	Ч. 4 ст. 108	Ч. 4 ст. 103	Ч. 3 ст. 104	—	Абз. 7 п. 2.2 розд. II	—
Не повідомляти будь-кому, крім замовника експертизи, про перебіг і результати її проведення (за винятком випадків, передбачених законодавством)	П. 4 ч. 5 ст. 69	Абз. 1 ч. 2 ст. 107	Ч. 2 ст. 102	Ч. 2 ст. 105	—	Абз. 8 п. 2.2 розд. II	П/п. 7 п. 3 розд. II
Зазначити у висновку експерта, що експертові відомо про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин виконувати покладені на нього обов'язки	Ч. 2 ст. 102	Ч. 7 ст. 102	Ч. 7 ст. 98	Ч. 7 ст. 101	—	Абз. 14 п. 4.12 розд. IV	—
Зазначити у висновку експерта, що висновок підготовлено для подання до суду й судовий експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, якщо судову експертизу проводять на замовлення учасників справи	—	Ч. 5 ст. 106	Ч. 5 ст. 101	Ч. 6 ст. 104	—	Абз. 15 п. 4.12 розд. IV	—
Повідомити відповідного учасника справи про наслідки експертного дослідження й одержати письмовий дозвіл на його проведення *	—	П. 2 ч. 4 ст. 108	П. 2 ч. 4 ст. 103	П. 2 ч. 4 ст. 106	—	—	—
Повідомити орган чи особу, який (яка) призначив(-ла) експертизу чи залучив(-ла) експерта, про неможливість її проведення та повернути матеріали справи й інші документи **	П. 5 ч. 5, ч. 6 ст. 69	Ч. 8 ст. 72	Ч. 8 ст. 69	Ч. 8 ст. 68	—	Абз. 5 п. 2.2 розд. II	П/п. 4 п. 3 розд. II

Завершення табл. 2

Обов'язки судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Негайно повернути матеріали справи й інші документи, надані для проведення експертизи, у разі:							
• завершення її проведення;	—	—	—	—	—	—	—
• надходження процесуального документа або вимоги замовника судової експертизи (якщо судового експерта залучено на договірних засадах) про припинення її проведення;	—	—	—	—	—	—	—
• непогодження замовником судової експертизи подовжити строки її проведення;	—	—	—	—	—	Абз. 4 п. 1.13 розд. I	—
• відмови замовника судової експертизи в наданні згоди на повне або часткове знищення чи пошкодження об'єкта судової експертизи, якщо неможливо провести дослідження іншими неруйнівними методами;	—	—	—	—	—	—	—
• скасування судом ухвали про призначення судової експертизи	—	Ч. 4 ст. 107	Ч. 5 ст. 102	Ч. 4 ст. 105	—	Абз. 9 п. 2.2 розд. II	—

Примітки.

* Якщо експертне дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей.

** Через відсутність необхідних знань, або недостатність матеріалів для експертизи, або їх ненадання в обумовлений законодавством строк, або ненадання додаткових матеріалів, або через неможливість проведення експертизи без залучення інших експертів. Заява про відмову повинна бути вмотивованою.

Згідно з п. 16 розд. IV Інструкції № 2 під час такої перевірки на судового експерта покладено додаткові обов'язки, зокрема:

- допускати комісію до свого робочого місця;
- надавати копії других примірників висновків для проведення їх

аналізу, а також інші матеріали та пояснення з питань, що виникають під час перевірки;

- виконувати вимоги щодо усунення виявлених недоліків»⁶⁷.

Окрім обов'язків і прав, до правового статусу судово-ветеринарного експерта належить також система заборон під

67 Інструкція про особливості здійснення ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

час здійснення ним своєї професійної діяльності, обумовлена ч. 4 ст. 69 КПК, ч. 5 ст. 69 ГПК, ч. 4 ст. 10 профільного Закону, п. 2.3 розд. II Інструкції № 1, п. 4 розд. II Інструкції № 2. Перелік заборон ми систематизували в табл. 3.

Таблиця 3

Заборони для судового експерта відповідно до законодавства України

Заборони для судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Профільний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Проводити судову експертизу без письмового доручення керівника *	—	—	—	—	П. 2 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 2 п. 2.3 розд. II	—
Передоручати проведення судової експертизи іншій особі	—	Ч. 5 ст. 72	Ч. 5 ст. 69	Ч. 5 ст. 68	П. 3 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 3 п. 2.3 розд. II	—
Самостійно збирати матеріали, які підлягають експертному дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо в наданих йому матеріалах їх відображено неоднозначно	Ч. 4 ст. 69	Абз. 1 ч. 2 ст. 107	Ч. 2 ст. 102	Абз. 1 ч. 2 ст. 105	П. 1 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 4 п. 2.3 розд. II	П/п. 2 п. 4 розд. II
Вирішувати питання, які виходять за межі предмета судової експертизи, спеціальних знань чи кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю	—	—	—	—	П. 5 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 5 п. 2.3 розд. II	П/п. 3 п. 4 розд. II
З'ясувати питання права і надавати оцінки законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами	Ч. 1 ст. 242	Ч. 2 ст. 102	Абз. 2 ч. 2 ст. 98	Абз. 2 ч. 2 ст. 101	П. 5 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 5 п. 2.3 розд. II	П/п. 3 п. 4 розд. II
Самостійно залучати інших судових експертів чи осіб до проведення дорученої йому експертизи	—	—	—	—	—	—	—
Без згоди органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу спілкуватися з учасниками процесу поза межами судового засідання ***	—	Абз. 2 ч. 2 ст. 107	Ч. 2 ст. 102	Абз. 2 ч. 2 ст. 105	—	Абз. 6 п. 2.3 розд. II	П/п. 4 п. 4 розд. II

Завершення табл. 3

Заборони для судового експерта	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Інструкція	
						№ 1	№ 2
Зберігати матеріали справи (провадження) та об'єкти судової експертизи поза робочим місцем або поза спеціально призначеним місцем зберігання	—	—	—	—	—	Абз. 7 п. 2.3 розд. II	П/п. 5 п. 4 розд. II
Розголошувати відомості, що стали відомі судовому експертові у зв'язку з проведенням судової експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду й учасника справи, на замовлення якого проведено судову експертизу, про перебіг її виконання та здобуті результати	П. 4 ч. 5 ст. 69	Абз. 1 ч. 2 ст. 107	Ч. 2 ст. 102	Ч. 2 ст. 105	—	Абз. 8 п. 2.2 розд. II	П/п. 7 п. 3 розд. II
Застосовувати руйнівні методи дослідження або істотно змінювати властивості об'єктів дослідження без дозволу органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта	П. 3 ч. 5 ст. 69	Ч. 3, 4 ст. 108	Ч. 3, 4 ст. 103	Ч. 3, 4 ст. 106	П. 9 ч. 3 ст. 14 **	Абз. 7 п. 2.2 розд. II	П/п. 6 п. 3 розд. II
Проводити судову експертизу, якщо право судового експерта на проведення судової експертизи тимчасово припинено за відповідною експертною спеціальністю або свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта анульоване	—	—	—	—	—	—	—
Проводити допит судового експерта до надання ним висновку	—	—	—	—	—	—	—
Дотримуватися інших обмежень, передбачених законодавством	—	—	—	—	П. 6 ч. 1 ст. 13	—	—

Примітки.

* Зокрема, у разі її призначення (замовлення) судово-експертній установі, працівником якої є судовий експерт, або приймати до виконання проведення судової експертизи атестованим судовим експертом, який не працює у державній спеціалізованій експертній установі, якщо її проведення не доручено йому особисто.

** Є дисциплінарним проступком.

*** Якщо це ставить під сумнів незацікавленість судового експерта в результаті або якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах судової експертизи.

Підіб'ємо проміжні підсумки. Переліки прав, обов'язків і заборон судового експерта (зокрема, судово-ветеринарного), наведені у процесуальному законодавстві України, профільному Законі й інструкціях № 1 і 2, дещо різняться за обсягом і змістом, що може негативно позначитися на ефективності їх застосування у правничій і судово-експертній практиці (зокрема, судово-ветеринарній), а також на обґрунтованості, об'єктивності, достовірності та правдивості висновку судового експерта. До того ж проаналізовані права, обов'язки й заборони судового експерта вміщено в різних статтях згаданих вище документів, що певною мірою ускладнює їх практичне застосування з метою реалізації завдань судочинства й судово-експертної діяльності.

Проведене нами узагальнення (див. табл. 1–3) свідчить: обумовлена згаданими нормативно-правовими актами система прав, обов'язків і заборон судового експерта потребує уніфікації — з метою однакового обсягу їх застосування незалежно від виду судочинства, підстав проведення судової експертизи, а також для ефективної реалізації принципів судово-експертної діяльності.

За даними табл. 1–3 доходимо висновку, що процесуальне законодавство, профільний Закон, інструкції № 1 і 2 не містять чітко сформульованих і згрупованих норм щодо прав, обов'язків і заборон судового експерта. На нашу

думку, статус судового експерта в законодавстві України (незалежно від виду судочинства) необхідно вдосконалити: систематизувати та сконцентрувати перелік його прав, обов'язків і заборон у профільному Законі — із посиланням на цей Закон як на бланкетну норму у КПК, ЦПК, ГПК та КАСУ, що сприятиме чіткості трактування, зручності сприйняття й ефективності застосування цих прав, обов'язків і заборон. У зв'язку із цим для регламентування в законодавстві України прав, обов'язків і заборон, передбачених для судового експерта, пропонуємо використовувати їх комплекс, згрупований у табл. 1–3 цієї праці (незалежно від виду судочинства).

Судово-ветеринарний експерт належить до замінних учасників провадження або судового процесу (незалежно від виду судочинства), тому може бути усунутий від участі у справі шляхом задоволення клопотання про відвід або в результаті самовідводу. Усебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи передбачає відсутність прямої або непрямой зацікавленості судово-ветеринарного експерта у його результатах. У зв'язку із цим процесуальне законодавство передбачає відвід експерта за наявності такої зацікавленості або інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості експерта. Умови, за яких особа *не може бути судовим експертом*, ми систематизували в табл. 4.

Таблиця 4

Обмеження, передбачені законодавством України для судового експерта

Умови, за яких фахівець не може бути судовим експертом	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Поло- ження про ЦЕКК *
Є заявником, потерпілим, цивільним позивачем або відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або відповідача чи перебував (перебуває) у службовій або іншій залежності від учасників справи	Ст. 79 і 80	Ст. 38 і 39	Ст. 37 і 38	Ст. 38 і 39	—	—
Брав участь у справі як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, секретар судового засідання, представник персоналу органу пробації	Ст. 79 і 80	Ст. 38 і 39	Ст. 37 і 38	Ст. 38 і 39	—	—
Прямо чи опосередковано особисто (або його близькі родичі чи члени його сім'ї) зацікавлений у результатах розгляду справи	Ст. 79 і 80	Ст. 38 і 39	Ст. 37 і 38	Ст. 38 і 39	—	—
Перебував (перебуває) у службовій, родинній або іншій залежності від сторін провадження; або існують інші обставини, що викликають обґрунтовані сумніви в неупередженості експерта	Ч. 2 ст. 69	П. 1 ч. 2 ст. 38	Ч. 2 ст. 37	П. 1 ч. 2 ст. 38	—	—
Брав участь у відомчому розслідуванні і виступає в ньому як свідок, представник, адвокат	—	—	—	Ч. 1 ст. 38	—	—
Брав участь у проведенні ревізії, перевірки тощо, матеріали яких використано у справі	Ч. 2 ст. 79	—	—	П. 2 ч. 2 ст. 38	—	—
З'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі його спеціальних знань	Ч. 6 ст. 69	П. 2 ч. 2 ст. 38	Ч. 6 ст. 99	П. 3 ч. 2 ст. 38	—	—
Обмежена у дієздатності або недієздатна особа	—	—	—	—	Ч. 1 ст. 11	—
Має незняту або непогашену судимість	—	—	—	—	Ч. 1 ст. 11	—
Протягом останнього року мав (мала) адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта	—	—	—	—	Ч. 1 ст. 11	П. 12, 16 розд. VI

Завершення табл. 4

Умови, за яких фахівець не може бути судовим експертом	КПК	ЦПК	ГПК	КАСУ	Про- філь- ний Закон	Поло- ження про ЦЕКК *
У проведенні повторної експертизи, якщо надав висновок експерта за результатами первинної експертизи за цією самою справою або кримінальним провадженням	—	—	—	—	—	—
Інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судового експерта й виключають можливість доручити йому проведення судової експертизи	П. 3 ч. 1 ст. 77	Ст. 38	П. 5 ч. 1 ст. 35	Ч. 1 ст. 39	—	—
Інші обставини, що забороняють участь у судочинстві	—	—	—	—	Ч. 2 ст. 11	—

Примітка.

* Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів⁶⁸ (далі — *Положення про ЦЕКК*).

За даними табл. 4 доходимо висновку, що процесуальне законодавство не містить чітко сформульованих і згрупованих норм-обмежень та підстав для відводу судового експерта. Так, норма ч. 1 ст. 79 КПК «Підстави для відводу спеціаліста, представника персоналу органу пробації, перекладача, експерта, секретаря судового засідання» є відсильною — у ній зазначено, що названі особи «не мають права брати участі в кримінальному провадженні та відводяться за підставами, передбаченими частиною першою статті 77 цього Кодексу», що має назву «Підстави для відводу прокурора, слідчого» (отже, про експерта у ст. 77 КПК не йдеться). На нашу думку, таке юридичне обґрунтування підстав для відводу судового експерта спричиняє незруч-

ності під час використання цих норм у практиці кримінального судочинства.

Переконані, що розміщення переліку підстав для відводу судового експерта (незалежно від виду судочинства) у профільному Законі (із посиланням у ст. 79 КПК, ст. 38 ЦПК, ст. 37 ГПК і ст. 38 КАСУ на цей Закон як на бланкетну норму) сприятиме чіткості та зручності їх використання в будь-якому виді судочинства. Тож для заявлення відводу й самовідводу судового експерта (незалежно від виду судочинства) пропонуємо послуговуватися комплексом підстав, згрупованих у табл. 4.

Обґрунтовано стверджуємо, що участь експерта як спеціаліста у справі на попередній стадії не може бути підставою для його відводу як експерта

68 Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

у цій самій справі (ч. 1 ст. 79 КПК, ч. 3 ст. 38 ЦПК, ч. 3 ст. 37 ГПК, ч. 3 ст. 38 КАСУ). За досвідом власної судово-ветеринарної експертної практики впродовж 2010—2022 рр. маємо констатувати, що такий перехід повноважень (від спеціаліста до судового експерта) є більш ефективним і перспективним, аніж коли в доекспертному періоді з об'єктами дослідження працює один фахівець, а після призначення судово-ветеринарний експерт разом зі співробітниками поліції виїжджає на огляд місця події, проводить огляд трупа тварини та складає відповідний опис безпосередньо на місці виявлення, а потім у морзі спеціалізованої експертної установи проводить докладне зовнішнє і внутрішнє дослідження трупа тварини згідно з необхідними методиками, за потреби застосовує додаткові лабораторні й інструментальні методи дослідження, що в сукупності дасть змогу встановити обґрунтований судово-ветеринарний діагноз (аргументувати причину та давність настання смерті тварини, з'ясувати локалізацію, характер і ступінь тяжкості окремих тілесних ушкоджень та ін.), інтегруючи інформацію, здобуту під час огляду цього трупа на місці виявлення та докладного його дослідження в морзі.

Питання про відвід судово-ветеринарного експерта вирішує склад суду, що розглядає справу (ч. 10 ст. 40 ЦПК, ч. 10 ст. 39 ГПК, ч. 9 ст. 40 КАСУ). У разі задоволення відводу експерта до кримінального провадження мають залучити іншого експерта у строки, визначені слідчим суддею чи судом (ч. 2 ст. 83 КПК). Водночас ЦПК, ГПК та КАСУ такої норми не містять. На глибоке переконання автора цього дослідження в судово-ветеринарній експертизі такий підхід є мало-ефективним або неефективним узагалі

щодо окремих об'єктів судово-ветеринарного дослідження й за умови певних станів цих об'єктів (наприклад, якщо первинному дослідженню піддано труп тварини, то під час його судово-ветеринарного розтину, який є обов'язковим етапом судово-ветеринарної експертизи, застосовують руйнівні методи дослідження). Унаслідок застосування до підекспертного трупа тварини повного комплексу судово-ветеринарних маніпуляцій руйнуються ранові отвори й ранові ходи, а також (частково чи цілком) первинна структура органів. Тому, якщо на стадії судового розгляду справи в кримінальному судочинстві судовому експертові, який надав висновок, за результатами проведення судово-ветеринарної експертизи заявляють відвід і слідчий суддя чи суд залучає іншого судово-ветеринарного експерта (ч. 2 ст. 83 КПК), то ефективність досліджень та інформативність здобутих результатів значно знизиться через повне або часткове руйнування трупа під час первинної експертизи. Аналогічно знизиться ефективність, інформативність і результативність чи навіть унеможливиться проведення повторної судово-ветеринарної експертизи такого об'єкта дослідження або спричинить експертні помилки. Утім, у кожному конкретному випадку оцінювати експертні можливості й інформативність результатів дослідження слід індивідуально з огляду на безліч чинників: наприклад, переломи, тріщини й інші патології кісток скелета доволі довго зберігають інформативність після настання смерті тварини (включно з ексгумацією трупа) для встановлення фактичних даних, у разі дослідження гнилісно змінених решток чи скелетування трупа (це сприяє визначенню місця докладання сили для завдання ушкоджень, їх локалізації, характеру й навіть механізму травми).

Отже, перелік підстав, за яких особа не може бути судовим експертом, зокрема судово-ветеринарним, наведених у КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ, інструкціях № 1 і 2, є різним, що може негативно вплинути на процес призначення судової експертизи загалом і судово-ветеринарної експертизи зокрема для неупередженого її проведення, а також надання судовим експертом обґрунтованого, об'єктивного, достовірного висновку (див. табл. 5), тому згадані документи

потребують уніфікації (незалежно від виду судочинства і/або підстав проведення судової експертизи) із метою реалізації принципів судово-експертної діяльності, проте обов'язково з огляду на особливості судочинства.

Результати опитування респондентів (суддів, слідчих, дізнавачів, адвокатів, судово-ветеринарних експертів) щодо прав, обов'язків, заборон та обмежень, передбачених законодавством для судового експерта, викладено в табл. 5.

Таблиця 5

Результати статистичного оброблення анкет респондентів *

Питання	Відповіді									
	суддів		слідчих		дізнавачів		адвокатів		судово-ветеринарних експертів	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
1. Чи потрібно розробляти вчення про правовий статус судового експерта в Україні з огляду на специфіку національного законодавства?										
<i>Так</i>	58	96,7	82	89,1	45	90	43	86	2	100
<i>Ні</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Не дали відповіді</i>	2	3,3	10	10,9	5	10	7	14	—	—
2. Чи стикалися Ви у своїй практиці з інформацією про вплив на судового експерта з метою надання неправдивого висновку (відмови без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків)?										
<i>Так</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Ні</i>	—	—	80	87,0	44	88,0	50	100	2	100
<i>Не дали відповіді</i>	2	3,3	2	2,0	1	2,0	—	—	—	—
3. Чи впливає на практичну діяльність судового експерта виокремлення його правового та процесуального статусів?										
<i>Так</i>	10	16,7	12	13,0	8	16,0	12	24,0	—	—
<i>Ні</i>	45	75,0	75	81,5	39	78,0	32	64,0	2	100
<i>Не дали відповіді</i>	5	8,3	5	5,5	3	6,0	6	12,0	—	—

Продовження табл. 5

Питання	Відповіді										
	суддів		слідчих		дізнавачів		адвокатів		судово-ветеринарних експертів		
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	
4. Чи виникають незручності, пов'язані із необхідністю одночасно звертатися до різних законодавчих і нормативно-правових актів, що належать до матеріального й галузевого процесуального права під час використання їх на практиці, коли один перелік прав, обов'язків, заборон судового експерта зосереджено у профільному Законі, а інший перелік — у відповідному процесуальному законодавстві?	Так	38	63,3	55	59,8	32	64,0	29	58,0	2	100
	Ні	16	26,7	28	30,4	11	22,0	10	20,0	—	—
	Не дали відповіді	6	10,0	9	9,8	7	14,0	11	22,0	—	—
5. Яким є ваше ставлення до того, що перелік прав, обов'язків, заборон та обмежень, передбачених профільним Законом, частково не узгоджено з переліком прав, обов'язків, заборон та обмежень судового експерта, передбачених інструкціями, які ієрархічно підпорядковані цьому Закону?	Негативне	27	45,0	45	48,9	26	52,0	26	52,0	2	100
	Це не впливає на призначення і проведення судових експертиз	30	50,0	39	42,4	22	44,0	21	42,0	—	—
	Не дали відповіді	3	5,0	8	8,7	2	4,0	3	6,0	—	—
6. Чи вважаєте доцільним удосконалити законодавство України щодо статусу судового експерта під час здійснення ним професійної діяльності незалежно від виду судочинства розміщенням систематизованого переліку норм у профільному Законі із посиланням на цей Закон як на бланкетну норму у ст. 69 КПК, ст. 69 ЦПК, ст. 69 ГПК, ст. 68 КАСУ, що дасть змогу забезпечити чіткість і зручність їх сприйняття, а також ефективне застосування?	Так	50	83,3	82	89,1	37	74,0	41	82,0	2	100
	Ні	7	11,7	—	—	7	14,0	7	14,0	—	—
	Не дали відповіді	3	5,0	10	10,9	6	12,0	2	4,0	—	—
7. Чи доцільно заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, щодо уточнення змісту й обсягу експертного завдання та поставлених питань?	Доцільно	52	86,7	81	88,0	46	92,0	45	90,0	2	100
	Недоцільно	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Не дали відповіді	8	13,3	11	12,0	4	8,0	5	10,0	—	—

Продовження табл. 5

Питання	Відповіді									
	суддів		слідчих		дізнавачів		адвокатів		судово-ветеринарних експертів	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
8. Яким є ваше ставлення до права судового експерта скласти окремий висновок під час проведення комісійної судової експертизи в разі незгоди з позицією інших судових експертів?										
Доцільно	52	86,7	81	88,0	46	92,0	45	90,0	2	100
Недоцільно	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не дали відповіді	8	13,3	11	12,0	4	8,0	5	10,0	—	—
9. Чи доцільно оскаржувати дії та рішення замовника судової експертизи й інших учасників процесу, які порушують права судового експерта або порядок проведення судової експертизи?										
Доцільно	52	86,7	81	88,0	46	92,0	45	90,0	2	100
Недоцільно	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не дали відповіді	8	13,3	11	12,0	4	8,0	5	10,0	—	—
10. Чи варто доповнити перелік обов'язків судового експерта таким пунктом: «Дотримуватися термінів проведення судової експертизи»?										
Так	58	96,7	85	93,4	48	96,0	45	90,0	2	100
Ні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не дали відповіді	2	3,3	7	7,6	8	16,0	5	10,0	—	—
11. Чи доцільно зобов'язати судового експерта негайно повернути матеріали справи й інші документи, використані для проведення судової експертизи, у разі:										
• надходження процесуального документа або вимоги замовника судової експертизи (якщо судового експерта залучено на договірних підставах) про припинення її проведення;										
• непогодження замовником судової експертизи подовжити термін її проведення;										
• відмови замовника судової експертизи надати згоду на повне або часткове знищення чи пошкодження об'єкта судової експертизи, якщо неможливо провести дослідження неруйнівними методами;										
• скасування судом ухвали про призначення судової експертизи?										
Доцільно	58	96,7	85	93,4	48	96,0	45	90,0	2	100
Недоцільно	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не дали відповіді	2	3,3	7	7,6	8	16,0	5	10,0	—	—

Завершення табл. 5

Питання	Відповіді										
	суддів		слідчих		дізнавачів		адвокатів		судово-ветеринарних експертів		
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	
12. Чи варто доповнити перелік заборон для судового експерта заборонаю проводити судову експертизу без письмового доручення керівника судово-експертної установи, працівником якої є цей судовий експерт?	Так	59	98,3	89	96,7	43	86,0	45	90,0	2	100
	Ні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Не дали відповіді	1	1,7	3	3,3	7	14,0	5	10,0	—	—
13. Чи варто доповнити перелік заборон для судового експерта заборонаю контактувати з особами, прямо чи опосередковано зацікавленими у результатах судової експертизи?	Так	59	98,3	89	96,7	43	86,0	45	90,0	2	100
	Ні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Не дали відповіді	1	1,7	3	3,3	7	14,0	5	10,0	—	—
14. Чи варто доповнити перелік заборон для судового експерта заборонаю допитувати експерта в суді до надання ним висновку?	Так	57	95,0	85	92,4	49	98,0	48	96,0	2	100
	Ні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Не дали відповіді	3	5,0	7	7,6	1	2,0	2	4,0	—	—
15. Чи може участь судового експерта у провадженні як спеціаліста унеможливити його участь як судового експерта у цьому самому провадженні?	Так	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ні	59	98,3	87	94,6	49	9,8	48	96,0	2	100
	Не дали відповіді	1	1,7	5	5,4	1	2,0	2	4,0	—	—

Примітка.

* Усього респондентів: суддів — 60, слідчих — 92, дізнавачів — 50, адвокатів — 50, судово-ветеринарних експертів — 2.

Отже, аналіз анкет опитуваних підтвердив наше твердження про наявність в Україні потреби розробити вчення про правовий статус судового експерта з огляду на специфіку національного законодавства в контексті новітніх реформ, зокрема щодо судово-експертної діяльності.

Зауважимо, що юридична відповідальність судово-ветеринарного експерта є складовою його правового статусу. У юридичній відповідальності відтворено один із методів державного управління суспільством, що полягає у примусовому, державно-владному впливі на поведінку осіб, які вчинили правопорушення.

Юридична відповідальність судово-ветеринарного експерта є різновидом державного примусу та специфічним видом правовідносин. Підставою юридичної відповідальності судово-ветеринарного експерта є вчинення ним правопорушення в експертній діяльності. Мета юридичної відповідальності експерта — формування його правомірної поведінки. Відповідаль-

ність судового експерта ґрунтується на принципах законності, невідворотності, обґрунтованості, справедливості, доцільності покарання⁶⁹. У ст. 14 профільного Закону зазначено, що ця відповідальність здійснюється на підставах і в порядку, передбачених законодавством. Вважаємо, що ця стаття профільного Закону взагалі не конкретизує відповідальності судового експерта та має доволі узагальнені ознаки, через що не може задовольняти вимогам судово-експертної діяльності, адже юридична відповідальність є центральною категорією в судовій експертології та судовій експертизі й одним із принципів судово-експертної діяльності, на що звертають увагу такі науковці, як: Е. Б. Сімакова-Єфремян⁷⁰, В. М. Шерстюк⁷¹, А. В. Остропілець⁷², Б. П. Суржан⁷³, О. А. Кравченко⁷⁴ та ін.

За порушення законодавства судово-ветеринарний експерт несе кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та матеріальну відповідальність, що ми систематизували й унаочнили в табл. 6.

69 Білозоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б., Завальний А. М., Заяць Н. В. та ін. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ, 2017. 320 с.

70 Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в умовах судової реформи в Україні. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : мат-ли кругл. столу з нагоди 100-річ. від дня народж. проф. М. В. Салтєвського (Харків, 30.10.2017). Харків, 2017. С. 68—70.

71 Шерстюк В. М. Принципи судово-експертної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2008. Вип. 8. С. 18—23. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/files/2008.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

72 Остропілець А. В. Принципи адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22). Т. 3. С. 197—202. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-3_2018.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

73 Суржан Б. П. Юридична відповідальність судового експерта у світлі судової реформи. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2 (30). С. 46—54. DOI: 10.37025/1992-4437/2018-30-2-46 (дата звернення: 12.12.2022).

74 Кравченко О. А. Види юридичної відповідальності судового експерта в Україні. *Право та державне управління*. 2015. № 2 (19). С. 69—72. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2015/16.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

Таблиця 6

Відповідальність судового експерта за порушення законодавства

Вид відповідальності та правопорушення	Законодавча норма
I. Кримінальна відповідальність	
1. Уведення в оману суду або іншого уповноваженого органу — надання завідомо неправдивого висновку судового експерта, складеного для органу, що здійснює досудове розслідування, суду та ін.	Ст. 384 Кримінального кодексу України ⁷⁵ (далі — КК)
2. Відмова судового експерта без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді або під час провадження досудового розслідування	Ст. 385 КК
3. Перешкоджання появі судового експерта в суді, органах досудового розслідування, примушування його до відмови від надання висновку, а також до надання завідомо неправдивого висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна судового експерта чи його близьких або розголошення ганебних відомостей, або підкуп судового експерта з тією самою метою, а також погроза вчинити ці дії з помсти за раніше надані показання чи висновок	Ст. 386 КК
4. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування	Ст. 387 КК
5. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, зокрема послуги експерта	Ст. 365 ² КК
II. Адміністративна відповідальність	
1. Виявлення неповаги до суду або Конституційного Суду України, злісне ухилення судового експерта від явки в суд	Ст. 185 ³ Кодексу України про адміністративні правопорушення ⁷⁶ (далі — КУпАП)
2. Злісне ухилення судового експерта від явки до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування	Ст. 185 ⁴ КУпАП
3. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків	Ст. 172 ⁵ КУпАП
4. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів	Ст. 172 ⁷ КУпАП

⁷⁵ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

⁷⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

Завершення табл. 6

Вид відповідальності та правопорушення		Законодавча норма
III. Дисциплінарна відповідальність		
Підстави	Недобросовісне ставлення до своїх службових обов'язків, що не тягнуть за собою кримінальної чи адміністративної відповідальності, і/або порушення методичних вимог під час проведення судово-експертних досліджень	Ст. 147–152 Кодексу законів про працю України ⁷⁷ (далі — КЗпПУ)
Вид	Порушення загальної трудової дисципліни Дисциплінарний проступок ⁷⁸	Розд. VI Положення про ЦЕКК ⁷⁹ , ст. 14 профільного Закону ⁸⁰
Стягнення	Попередження, зупинення строку дії Свідоцтва за відповідною експертною спеціальністю, позбавлення кваліфікації судового експерта *	
IV. Матеріальна відповідальність		
Підстави	Завдання майнової шкоди	Ст. 1166–1177 Цивільного кодексу України ⁸¹ (далі — ЦК)
Вид	Шкода, заподіяна підприємству, установі, організації Шкода, завдана фізичній або юридичній особі	Глава IX КЗпПУ ⁸² Ст. 1166 **, 1172 ***, 1192 **** ЦК ⁸³

Примітки.

* Відповідно до п. 13 розд. VI Положення про ЦЕКК, обираючи вид дисциплінарного стягнення, дисциплінарна палата ЦЕКК враховує: тяжкість наслідків учиненого дисциплінарного проступку; обставини його вчинення; факт застосування в минулому до судового експерта дисциплінарних стягнень; інші відомості, що характеризують його як судового експерта.

** Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду.

*** Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою.

**** Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого.

77 Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

78 Алексеева Н. Ю. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 223 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3501/1/alekseeva_d.pdf (дата звернення: 01.12.2022).

79 Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

80 Про судову експертизу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

81 Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

82 Кодекс законів про працю URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

83 Цивільний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

Наведемо приклад можливого відшкодування шкоди, завданої судово-ветеринарним експертом. Під час проведення первинної судово-ветеринарної експертизи в цивільному процесі судово-ветеринарний експерт визначав причину смерті тварини у ветеринарній клініці, що сталася під час оперативного втручання. Судовий експерт ненавмисно припустився помилки під час аналізу клінічної ситуації, що призвело до хибного висновку. Під час проведення повторної судово-ветеринарної експертизи цю помилку виявив інший судовий експерт. У такому разі особа, яка оплатила первинну судово-ветеринарну експертизу, може звернутися до суду з позовом про відшкодування матеріальної шкоди в розмірі, сплаченому за проведення первинної експертизи, а також моральної шкоди.

Водночас зауважимо, що за перешкоджання виконанню огляду судовим експертом об'єкта експертного дослідження не встановлено ані кримінальної, ані адміністративної відповідальності. Також не передбачено відповідальності за образу судового експерта під час виконання ним своїх професійних обов'язків. У зв'язку із цим поділяємо думку О. П. Угровецького⁸⁴ про необхідність докладного наукового дослідження цього питання та внесення доповнень у законодавство.

За результатами наукових розвідок, спираючись на власний досвід судово-експертної діяльності впродовж 2010–2022 рр., зважаючи на результати досліджень авторитетних науковців у галузі криміналістики та судової експертології, із метою уніфікувати процесуальні права, обов'язки, заборони й обмеження судового експерта (зокрема, судово-ветеринарного), регламентовані

процесуальним законодавством (з огляду на особливості судочинства, норми профільного Закону, інструкцій № 1 і 2), пропонуємо бланкетний спосіб застосування процесуального статусу судового експерта шляхом викладення його процесуальних прав, обов'язків, заборон та обмежень у профільному Законі, а у відповідних статтях процесуального законодавства лише посилатися на згаданий Закон.

Отже, пропонуємо наведені далі зміни.

1. У теорії та практиці судової експертизи юридично обґрунтовано послуговуватися терміном *«правовий статус судового експерта»*. Назву розділу II «Судовий експерт» Закону України «Про судову експертизу» викласти в новій редакції: *«Розділ II. Правовий статус судового експерта»*.
2. Статтю 11 Закону України «Про судову експертизу» викласти в новій редакції:

«Стаття 11. Особи, які не можуть бути судовими експертами

Незалежно від виду судочинства під час здійснення професійної діяльності не може залучатися до проведення судової експертизи та виконання обов'язків судового експерта особа, якщо:

- 1) вона є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;
- 2) вона брала участь у цьому самому провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач;
- 3) вона або її близькі родичі чи члени сім'ї прямо або опосередковано зацікавлені в результатах розгляду справи;

⁸⁴ Угровецький О. П. Знач. твір. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/496424.pdf> (дата звернення: 12.12.2022).

4) вона перебувала або перебуває у службовій, родинній або іншій залежності від сторін провадження обвинуваченого, підозрюваного, потерпілого, позивача або відповідача у цивільних справах або існують інші обставини, що викликають обґрунтовані сумніви в її неупередженості;

5) вона брала участь у відомчому розслідуванні та є у ньому свідком, представником, адвокатом;

6) вона брала участь у проведенні ревізії, перевірки тощо, матеріали яких використовують у справі;

7) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери її спеціальних знань;

8) вона є обмеженою в цивільній дієздатності або недієздатною;

9) вона має незняту чи непогашену судимість за скоєння кримінальних правопорушень;

10) упродовж останнього року її піддано адміністративному стягненню за скоєння корупційного правопорушення або порушення, пов'язаного з корупцією, або дисциплінарному стягненню у вигляді припинення права на проведення судової експертизи за відповідними експертними спеціальностями;

11) вона брала участь у проведенні повторної експертизи; надавала висновок судового експерта за результатами первинної судової експертизи за цією самою справою або кримінальним провадженням;

12) інші обставини викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судового експерта й виключають можливість доручити йому проведення судової експертизи».

3. Статтю 12 Закону України «Про судову експертизу» викласти в новій редакції:

«Стаття 12. Обов'язки судового експерта

Незалежно від виду судочинства та підстави проведення судової експертизи

під час здійснення професійної діяльності судовий експерт зобов'язаний:

1) дотримуватися присяги та правил професійної етики судового експерта;

2) заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин, що унеможливають проведення судовим експертом судової експертизи;

3) прийняти до виконання доручену судову експертизу;

4) не порушувати строків проведення судової експертизи;

5) особисто провести повне дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів;

6) надати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок за поставленими питаннями, а за потреби — роз'яснити його;

7) заявити клопотання особі, яка призначила судову експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо уточнення змісту й обсягу поставленого завдання або повідомити про неможливість проведення судової експертизи за поставленими питаннями чи без залучення інших осіб;

8) з'явитися на виклик органу чи особи, який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, для надання роз'яснень, показань чи доповнень щодо проведеної судової експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення;

9) забезпечити максимально можливе збереження наданих на дослідження об'єктів і матеріалів провадження чи справи;

10) одержати дозвіл від замовника судової експертизи на дослідження, пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміну його властивостей, якщо існують обґрунтовані підстави стверджувати про неможливість застосувати інші методи;

11) не повідомляти будь-кому, окрім замовника судової експертизи, про перебіг

її проведення та результати, за винятком випадків, передбачених законодавством;

12) зазначити у висновку експерта, що судовий експерт попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а в разі призначення судової експертизи судом — також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;

13) зазначити у висновку, що його підготовлено для подання до суду, а судовий експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок (якщо судову експертизу проводять на замовлення учасників справи);

14) повідомити відповідного учасника справи про наслідки проведення експертного дослідження й одержати письмовий дозвіл на його проведення (якщо судового експерта залучено як учасника справи);

15) повідомити в письмовій формі орган чи особу, який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, про неможливість її проведення та повернути надані матеріали справи й інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції та спеціальних знань судового експерта, якщо проведення експертизи потребує залучення інших судових експертів, і/або якщо наданих матеріалів недостатньо для розв'язання експертного завдання, а затребувані додаткові матеріали не надано в обумовлений законодавством строк;

16) негайно повернути матеріали справи й інші документи, що їх використовували для проведення судової експертизи, у разі її завершення, надходження процесуального документа або вимоги замовника судової експертизи (якщо судового експерта залучено на договірних засадах) про припинення її проведення, непогодження замовником судової експертизи

подовжити строки її проведення, відмови замовника судової експертизи надати згоду на повне або часткове знищення чи пошкодження об'єкта судової експертизи (якщо неможливо провести дослідження іншими неруйнівними методами), скасування судом ухвали про призначення судової експертизи;

17) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством».

4. Статтю 13 Закону України «Про судову експертизу» викласти в новій редакції:

«Стаття 13. Права судового експерта

Незалежно від виду судочинства й підстави проведення судової експертизи під час здійснення професійної діяльності судовий експерт має право:

1) ознайомлюватися з матеріалами справи (провадження), які стосуються предмета судової експертизи;

2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчиняти інші дії, пов'язані з проведенням судової експертизи;

3) заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта, щодо уточнення змісту й обсягу завдання та поставлених питань;

4) бути присутнім під час учинення процесуальних, виконавчих дій, що стосуються предмета й об'єктів дослідження з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта;

5) заявляти клопотання про опитування учасників судового процесу та свідків, що стосується предмета чи об'єкта судової експертизи, і проводити окремі дослідження в їх присутності;

6) зазначати у висновку виявлені під час проведення експертизи факти, які мають значення для справи, але щодо яких не було поставлено питання, та обставини,

що сприяли або могли сприяти скоєнню правопорушення;

7) надавати окремий висновок під час проведення судової експертизи у складі комісії в разі незгоди з позицією інших її членів;

8) заявляти клопотання про залучення до проведення судової експертизи інших експертів, якщо це необхідно для проведення досліджень і надання висновку експерта;

9) на безперешкодний доступ до об'єкта дослідження та належні умови праці;

10) давати відповіді на питання, зокрема письмово, які ставлять судовому експертові під час роз'яснень чи показань щодо складеного ним висновку;

11) додати до висновку свої міркування про обставини, які він з'ясував під час підготовки висновку та які мають значення для кримінального провадження чи справи в іншому виді судочинства, але щодо яких йому не було поставлено питань;

12) в обумовлених законом випадках послуговуватися безкоштовною допомогою перекладача, заявляти йому відвід;

13) оскаржувати дії та рішення замовника судової експертизи й інших учасників процесу, які порушують права судового експерта або порядок проведення судової експертизи;

14) подавати клопотання про убезпечення себе самого та своїх близьких у випадках, передбачених законодавством;

15) одержувати компенсацію (відшкодування) витрат, яких він зазнав під час проведення експертизи, і винагороду за виконану роботу, пов'язану з проведенням судової експертизи, якщо її проведення не є службовим обов'язком судового експерта;

16) брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, якщо відсутні заперечення учасників справи;

17) відмовитися від проведення судової експертизи (якщо: існує загроза життю та здоров'ю судового експерта; відсутні необхідні умови для проведення дослідження; порушено принцип незалежності судового експерта; об'єкти експертизи й матеріали справи непридатні або їх недостатньо для надання висновку, а судовому експертові відмовлено у їх наданні і/або доповненні; відсутні умови, методичні засоби й обладнання, необхідні для проведення експертизи та надання висновку; сучасний рівень розвитку науки не дає змоги відповісти на поставлені питання);

18) користуватися іншими правами, передбаченими законодавством України».

5. Доповнити Закон України «Про судову експертизу» статтею 13¹ такого змісту:

«Стаття 13¹. Заборони для судового експерта

Незалежно від виду судочинства та підстави проведення судової експертизи під час здійснення професійної діяльності судовому експертові заборонено:

1) проводити судову експертизу без письмового доручення керівника в разі її призначення (замовлення) судово-експертній установі, працівником якої є судовий експерт (приймати до виконання судову експертизу атестованому судовому експерту, що не працює у державній спеціалізованій судово-експертній установі, якщо її проведення не доручено йому особисто);

2) передоручати проведення судової експертизи іншій особі;

3) самостійно збирати й вилучати матеріали, які підлягають експертному дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення судової експертизи, якщо в наданих йому матеріалах їх відображено неоднозначно;

4) розв'язувати питання, які виходять за межі предмета судової експертизи, спеціальних знань чи кваліфікації

судового експерта за відповідною експертною спеціальністю;

5) з'ясовувати питання права й оцінювати законність проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами;

6) самостійно залучати інших судових експертів чи осіб до провадження дорученої йому судової експертизи;

7) мати будь-які не передбачені нормативно-правовими актами та без згоди органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу, особисті контакти з учасниками процесу, якщо це ставить під сумнів незацікавленість судового експерта в результаті дослідження або якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах судової експертизи;

8) зберігати матеріали справи (провадження) та об'єкти судової експертизи поза робочим місцем судового експерта або спеціально призначеними місцями зберігання;

9) розголошувати відомості, що стали відомі судовому експертові у зв'язку з проведенням судової експертизи, або повідомляти будь-кому, окрім суду й учасника справи, на замовлення якого експерт проводить судову експертизу, про перебіг її виконання та здобуті результати;

10) спілкуватися з учасниками судового процесу поза межами судового засідання, окрім випадків учинення дій, безпосередньо пов'язаних із проведенням судової експертизи;

11) застосовувати руйнівні методи дослідження або істотно змінювати властивості об'єктів дослідження без дозволу органу (особи), який (яка) призначив(-ла) судову експертизу чи залучив(-ла) судового експерта;

12) проводити судову експертизу, якщо право судового експерта на проведення судової експертизи тимчасово зупинено, припинено за відповідною експертною

спеціальністю або свідоцтво про приєднання кваліфікації судового експерта анульовано;

13) проводити допит судового експерта до надання ним висновку;

14) дотримуватися інших обмежень, обумовлених законодавством».

6. Статтю 14 Закону України «Про судову експертизу» викласти в новій редакції:

«Стаття 14. Відповідальність судового експерта

Незалежно від виду судочинства судового експерта може бути притягнуто до відповідальності під час здійснення професійної діяльності на підставах і в порядку, передбачених законодавством, а саме:

1) кримінальної: за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу — надання завідомо неправдивого висновку судового експерта, складеного для органу, що здійснює досудове розслідування; відмову судового експерта від виконання покладених на нього обов'язків у суді або під час досудового розслідування; розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування; зловживання повноваженнями;

2) адміністративної: за виявлення неповаги до суду або Конституційного Суду України, злісне ухилення від явки в суд; злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; порушення передбачених законом обмежень щодо одержання подарунків; порушення вимог щодо запобігання й урегулювання конфлікту інтересів;

3) дисциплінарної: за порушення загальної трудової дисципліни; за порушення трудової дисципліни;

4) матеріальної: за майнову і/або моральну шкоду, завдану установі, підприємству, організації, фізичній або юридичній особі».

7. Замінити частини 2—7 статті 69 Кримінального процесуального кодексу України і частини 3—8 (статті 72 Цивільного процесуального кодексу України, статті 69 Господарського процесуального кодексу України та статті 68 Кодексу адміністративного судочинства України) частинами 2 і 3 відповідно такого змісту:

«Під час здійснення професійної діяльності судовий експерт має процесуальні права, виконує обов'язки, дотримується заборон та обмежень, а також несе юридичну відповідальність, передбачену Законом України "Про судову експертизу"».

Висновки

У теорії та практиці судової експертизи юридично обґрунтовано послуговуватися терміном *«правовий статус судового експерта»*. Отже, назву розділу II «Судовий експерт» Закону України «Про судову експертизу» доцільно викласти в новій редакції: *«Розділ II. Правовий статус судового експерта»*.

Виокремлення понять *«правовий»* і *«процесуальний»* у статусі судового експерта, *по-перше*, має винятково теоретичне значення і жодним чином не впливає на практичну діяльність експерта, *по-друге*, окремі положення статусу судового експерта (які регламентовано профільним Законом (правовий статус), процесуальними кодексами України (процесуальний статус), інструкціями № 1 і 2) певною мірою дубльовано, *по-третьє*, поняття *«процесуальний статус судового експерта»* є складовою поняття *«правовий статус судового експерта»*, *по-четверте*, відсутні чіткі критерії розмежування цих понять, що доведено проведеним нами дослідженням переліку прав, обов'язків і заборон (які обумовлені в матеріаль-

ному та процесуальному законодавстві України щодо судового експерта).

Правовий статус судового експерта, зокрема судово-ветеринарного, є самостійною юридичною категорією, отже, характеризується такими ознаками: має універсальний характер (оскільки поширюється на судових експертів незалежно від експертної спеціальності); відображає особливості судового експерта як учасника судово-експертної діяльності, а також ступінь і характер його взаємодії з іншими учасниками судово-експертної діяльності, правоохоронними органами, судом, органами державної влади; елементи структури правового статусу судового експерта (перелік прав, обов'язків, заборон, обмежень і відповідальність) є взаємозалежними та впливають один на одного; має відносну стабільність і динамічність.

Правовий статус судово-ветеринарного експерта, як і судового експерта будь-якої іншої експертної спеціальності, є сукупністю процесуальних прав, обов'язків, заборон, обмежень, відповідальності, що відрізняють його від правового статусу інших учасників кримінального процесу або судової справи в іншому виді судочинства, зокрема свідка, слідчого, дільничного й інших суб'єктів. Зазначені елементи правового статусу судово-ветеринарного експерта є гарантією його самостійності та незалежності, а також повноти й об'єктивності висновку, наданого ним як джерела доказу.

Елементи правового статусу судового експерта, передбачені процесуальним законодавством України, профільним Законом, Положенням про ЦЕКК, а також інструкціями № 1 і 2, є інструментом для реалізації ним системи принципів судово-експертної діяльності.

За результатами теоретичних досліджень, ґрунтуючись на власному досвіді проведення судово-ветеринарних експертиз упродовж 2010–2022 рр., з урахуванням напрацювань авторитетних науковців у галузі криміналістики та судової експертології, пропонуємо зміни й доповнення до законодавчої бази та нормативно-правових актів, якими регламентовано здійснення судової експертизи в Україні, із метою уніфікувати правовий статус судового експерта щодо його прав, обов'язків, заборон, обмежень і юридичної відповідальності.

Legal Status of Forensic Veterinarian as a Subject of Forensic Science Activity in Context of the Latest Legislation of Ukraine

Ivan Yatsenko

Legal status of a forensic expert as a subject of forensic science activity in the context of the latest legislation of Ukraine is studied. It has been proven that elements of legal status of forensic expert, provided for by civil, economic, administrative and criminal legislation of Ukraine, as well as by departmental regulatory legal acts, do not fully correlate with each other: they have different rights, obligations, prohibitions, restrictions and the legal responsibility of forensic expert, that can negatively affect implementation of the principles of forensic expert activity, in particular during forensic veterinary examination, as well as the provision of a substantiated, objective, reliable, correct and truthful expert conclusion. Amendments and additions to mentioned normative legal acts of Ukraine are proposed with the aim of unifying the legal status of forensic expert (regardless of type of legal proceedings and grounds for conducting a forensic examination) for more effective implementation of principles of forensic science activity. The research purpose: reveal the legal status of forensic veterinarian in the system of forensic expertise and to

systematize his duties, rights, prohibitions and grounds for liability in the newest legal field of Ukraine. General and special scientific methods of research (analysis, synthesis, analogy; modeling; formal-logical; logical-grammatical; statistical; comparative-legal; legal analysis) were used to achieve the goal.

Keywords: forensic veterinary examination; forensic veterinarian; forensic expert; legal status, rights, duties, prohibitions, restrictions, responsibility of forensic veterinarian; forensic science activity.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізованні даних, рішенні про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Автор вніс свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Alieksieieva, N. Yu. (2017). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty pravosuddia, shcho vchyniaiuetsia svidkamy, ekspertamy, perekladachamy abo shchodo nykh* [Criminal liability for crimes against justice committed by or in relation to witnesses, experts, translators]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3501/1/alekseeva_d.pdf [in Ukrainian].
- Biedermann, A., Kotsoglou, K. N. (2018). Decisional Dimensions in Expert Witness Testimony – A Structural Analysis. *Frontiers in Psychology*. Vol. 31. Is. 9. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.02073.

- Bilozorov, Ye. V., Vlasenko, V. P., Horova, O. B., Zavalnyi, A. M., Zaiats, N. V. ta in. (2017). *Teoriia derzhavy ta prava* [Theory of State and Law]: navch. posib. / za zah. red. S. D. Husarieva, O. D. Tykhomyrova. Kyiv [in Ukrainian].
- Butyrskaya, I. A. (2018). Pravovyi status eksperta z pytan prava u hospodarskomu protsesi [Legal status of an expert on legal issues in economic process]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pravo»*. Vyp. 48. T. 1. URL: https://lexadvance.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/7-Butyrskaya_Legal_expert.pdf [in Ukrainian].
- Cooper, J. E., Cooper, M. (2021). Veterinary involvement in forensic medicine. *Veterinary Record*. Vol. 189. Is. 6. DOI: [10.1002/vetr.1004](https://doi.org/10.1002/vetr.1004).
- Demydova, Ye. Ye., Domashenko, O. M., Kolesnikova, I. A., Latysh, K. V. (2022). Sudovyi ekspert yak subiekt sudovo-ekspertnoi diialnosti: pravovyi status [Forensic expert as a subject of forensic science activity: legal status]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 5. DOI: [10.32782/2524-0374/2022-5/132](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/132) [in Ukrainian].
- Dudych, A. V. (2017). *Ekspert yak uchasyk kryminalnoho provadzhennia* [Expert as a participant in criminal proceedings]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Odesa [in Ukrainian].
- Dufeniuk, O. M. (2018). *Ekspertyza u kryminalnomu provadzhenni za zakonodavstvom Ukrainy ta Polshchi: porivnialne doslidzhennia* [Forensic science in criminal proceedings under the laws of Ukraine and Poland: comparative research]: monohrafiia. Lviv. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3601/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%94%D1%83%D1%84%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%925-28.10.pdf> [in Ukrainian].
- Eastwood, J., Caldwell, J. (2015). Educating Jurors about Forensic Evidence: Using an Expert Witness and Judicial Instructions to Mitigate the Impact of Invalid Forensic Science Testimony. *Journal of Forensic Sciences*. Vol. 60. Is. 6. DOI: [10.1111/1556-4029.12832](https://doi.org/10.1111/1556-4029.12832).
- Gramond, V. (2020). Quelle responsabilité pour l'expert? *Annales Médico-Psychologiques*. Vol. 178. Is. 2. DOI: [10.1016/j.amp.2020.01.001](https://doi.org/10.1016/j.amp.2020.01.001).
- Halushko, A. V. (2017). Ekspert yak uchasyk kryminalnoho provadzhennia: teoretychnyi aspekt [Expert as a participant in criminal proceedings: theoretical aspect]. *Pravo i suspilstvo*. № 5. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_1/42.pdf [in Ukrainian].
- Hill, M. A., Pokines, J. T. (2022). Comparative analysis of fetal pig decomposition processes in burials of variable depths and wrapping. *Journal of Forensic Sciences*. Vol. 67. Is. 6. DOI: [10.1111/1556-4029.15120](https://doi.org/10.1111/1556-4029.15120).
- Hrabovska, O., Vilinskyi, M. (2021). Ekspert u tsyvilnomu sudochynstvi [Expert in civil proceedings]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 1. DOI: [10.32849/2663-5313/2021.1.01](https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.1.01) [in Ukrainian].
- Hrosheva, O. Yu. (2021). *Orhanizatsiino-pravovi, zahalno-metodychni zasady kompleksnoi sudovoi biolohe-trasolohichnoi ekspertyzy ta yii otsinka sudom* [Organizational-legal, general-methodical principles of complex forensic biological-trasological examination and its assessment by the court]: dys. ... d-ra filos. Kharkiv [in Ukrainian].
- Ivanov, A. V. (2009). *Ekspert u provadzhenni u spravakh pro administratyvni pravoporushennia* [Expert in proceedings on administrative offenses]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. M. (2018). Protseualni pytannia sudovoi ekspertyzy v administratyvnomu sudochynstvi [Procedural issues of forensic examination in administrative proceedings]. *Visnyk Odeskoho naukovo-doslidnoho instytutu sudovykh ekspertyz*. Vyp. 3. URL: <http://ondise.od.ua/DOC/vipusk3/pitannyasudovoiexpertizvadminudo4instvi.pdf> [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. M. (2020). Reformuvannia bazovoho zakonodavstva Ukrainy z pytan ekspertnoho zabezpechennia pravosuddia – nahalna potreba chasu [Reforming the basic legislation of Ukraine on expert support of justice is an urgent need of time]. *Problemy*

- reformuvannia bazovoho zakonodavstva Ukrainy z pytan ekspertnoho zabezpechennia pravosuddia : mat-ly kruhl. stolu. (Kharkiv, 06—07.02.2020). Kharkiv. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/other/13%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf [in Ukrainian].
- Kovalevska, Ye. V. (2018). *Vykorystannia spetsialnykh medychnykh znan pid chas rozsliduvannia zlochyniv* [Use of special medical knowledge during the investigation of crimes]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Kravchenko, O. A. (2015). *Vydy yurydychnoi vidpovidalnosti sudovoho eksperta v Ukraini* [Types of Legal Responsibility Court Expert in Ukraine]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. № 2 (19). URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2015/16.pdf [in Ukrainian].
- Kravchuk, V. V., Kravchuk, O. V., Turovets, Yu. M. (2015). *Zastosuvannia sudovo-veterynarnoi ekspertyzy pid chas rozkryttia ta rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen* [Application of forensic veterinary examination during the disclosure and investigation of criminal offenses]. *Kryminalistychnyi visnyk*. № 2 (24). URL: <https://visnyk.dndekc.mvs.gov.ua/index.php/visnyk/issue/view/27/ISSN%201992-4437%20%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202%202824%29%202015> [in Ukrainian].
- Lesting, W. (2021). *Das Delegationsverbot des gerichtlichen Sachverständigen. Recht & Psychiatrie*. Vol. 39. Is. 1. DOI: 10.1486/RP-2021-01_4 [in German].
- Maksymiv, L. V. (2020). *Protsesualnyi status eksperta u kryminalnomu provadzhenni: okremi aspekty* [Procedural status of an expert in criminal proceedings: certain aspects]. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 2. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35561> [in Ukrainian].
- Mazzante, N. M. G., de Camargo, B. W. D. F., de Sanctis, P., Fogaca, J. L., de Campos Vettorato, M., Tremori, T. M., Babboni, S. D., de Vasconcelos Machado, V. M., Rocha, N. S. (2020). *Post-mortem analysis of injuries by incomplete hanging in dog (Canis familiaris) through radiographs and forensic necropsy. Forensic Imaging*. Vol. 20. DOI: 10.1016/j.FRI.2019.100350.
- Mykhailov, V. O. (2017). *Reformuvannia sudovo-ekspertnoho zabezpechennia pravosuddia v Ukraini* [Reforming judicial and expert support of justice in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*. № 6. Ch. 2. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_2/34.pdf [in Ukrainian].
- Nesterenko, S. D., Stulov, O. O. (2020). *Pravovy status sudovoho eksperta: aktualni problemy rehlementatsii* [Legal status of a forensic expert: actual problems of regulation]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 65. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.08 [in Ukrainian].
- Ostropilets, A. V. (2018). *Pryntsypy administratyvno-pravovoho rehliuvannia sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini* [Principles of administrative-legal regulation of forensic science activity in Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 1 (22). T. 3. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-3_2018.pdf [in Ukrainian].
- Panchyshyn, A. V. (2010). *Poniattia, oznaky ta struktura katehorii «pravovyi status»* [Concept, specifics and structure of legal status category]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/23529> [in Ukrainian].
- Satiani, B. (2006). *Expert witness testimony: rules of engagement. Vascular and Endovascular Surgery*. Vol. 40. Is. 3. DOI: 10.1177/153857440604000307.
- Shapiro, V. S. (2018). *Problemni aspekty uchasti eksperta v tsyvilnomu protsesi* [The problem aspects of expert participation in the civil process]. *Pravovi horyzonty*. Vyp. 13 (26). URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8356> [in Ukrainian].
- Shcherbakovskiy, M. H. (2015). *Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz*

- u kryminalnomu provadzhenni [Conducting and using forensic examinations in criminal proceedings]: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shcherbaniuk, D. V. (2019). *Teoriia ta praktyka realizatsii ekspertnoi initsiatyvy u kryminalnomu provadzhenni* [Theory and practice of implementation of expert initiative in criminal proceedings]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shepitko, V., Shepitko, M. (2021). Doktryna kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy: formuvannia, suchasnyi stan i rozvytok v Ukraini [Doctrine of criminalistics and forensic examination: formation, current state and development in Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 8. DOI: [10.33498/louu-2021-08-012](https://doi.org/10.33498/louu-2021-08-012) [in Ukrainian].
- Sherstiuk, V. M. (2008). Pryntsypy sudovo-ekspertnoi diialnosti [Principles of forensic science activity]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 8. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/files/2008.pdf [in Ukrainian].
- Shulzhenko, A. V. (2016). Protseusualnyi status i osoblyvosti protseusualnoi diialnosti eksperta y spetsialista [Procedural status and features of procedural activity of the expert and specialist]. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Yurysprudentsiia*. Vyp. 19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2016_19_36 [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2016). *Kompleksni sudovo-ekspertni doslidzhennia: teoriia ta praktyka* [Multidisciplinary forensic expert researches: theory and practice]: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). Do pytannia pro normatyvno-pravove rehuliuвання sudovo-ekspertnoi diialnosti v umovakh sudovoi reformy v Ukraini [On the issue of normative legal regulation of forensic science activity in the conditions of judicial reform in Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* : matly kruhl. stolu z nahody 100-rich. vid dnia narodzh. prof. M. V. Saltevskoho (Kharkiv, 30.10.2017). Kharkiv [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2020). Shchodo neobkhidnosti reformuvannia bazovoho zakonodavstva Ukrainy pro ekspertne zabezpechennia pravosuddia [Regarding the need to reform the basic legislation of Ukraine on forensic science support to justice]. *Problemy reformuvannia bazovoho zakonodavstva Ukrainy z pytan ekspertnoho zabezpechennia pravosuddia* : matly kruhl. stolu. (Kharkiv, 06—07.02.2020). Kharkiv. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/other/13%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf [in Ukrainian].
- Stern, A. W., Ewen, B. Mc., McDonough, S. P., Viner, T., Brooks, J. W., Kagan, R., Brower, A. (2021). Veterinary forensic pathology standards. *Journal of Forensic Sciences*. Vol. 66. Is. 3. DOI: [10.1111/1556-4029.14683](https://doi.org/10.1111/1556-4029.14683).
- Surzhan, B. P. (2018). Yurydychna vidpovidalnist sudovoho eksperta u svitli sudovoi reformy [Legal liability of a forensic expert in the light of the judicial reform]. *Kryminalistychnyi visnyk*. № 2 (30). DOI: [10.37025/1992-4437/2018-30-2-46](https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-46) [in Ukrainian].
- Sydorenko, L. O. (2015). Shchodo prava eksperta na redahuvannia postavlennykh yomu zapytan [On the right of forensic expert to edit posed questions]. *Kryminalistychnyi visnyk*. № 2 (24). URL: <http://elar.naiiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1900/1/%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.%D0%9E.pdf> [in Ukrainian].
- Tkachenko, N. M. (2017). *Subiekty sudovo-ekspertnoi diialnosti v suchasni systemi ekspertnoho zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia* [Subjects of forensic science activity in modern system of expert support of criminal proceedings]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Tkachenko, N. N. (2016). Pravovoi status subjektov sudebno-ekspertnoi deiatelnosti v uholovnom proyzvodstve [Legal status of subjects of forensic expert activity in criminal proceedings]. *Verkhovenstvo prava* : mizhnar. nauk.-prakt. zhurn. № 3. URL: <http://>

- sd-vp.info/wp-content/uploads/2020/11/vp_2016_3-2.pdf [in Ukrainian].
- Uhrovetskyi, O. P. (2017). Rehlamentatsiia pravovoho statusu sudovoho eksperta v administratyvnomu sudochynstvi [Regulation of the legal status of a forensic expert in administrative proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*. Vyp. 43. T. 3. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/496424.pdf> [in Ukrainian].
- Verba-Sydor, O. B., Krupko, V. I. (2014). Propozytsii shchodo vdoskonalennia pravovoho statusu eksperta u tsyvilnomu sudochynstvi [Proposals concerning improvement of the legal status of an expert in civil proceedings]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna*. Vyp. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nviduvs_2014_3_10 [in Ukrainian].
- Watson, E., Baucom, K. J. (2020). Two case studies in veterinary forensic imaging and a brief literature review. *Forensic Imaging*. Vol. 21. DOI: 10.1016/j.fri.2020.200382.
- Yevdokimenko, S. V. (2016). *Sudovo-ekonomichna ekspertyza: teoretyko-metodolohichni zasady i praktyka realizatsii* [Forensic economic examination: theoretical and methodological foundations and implementation practice]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zaiats, O., Skrynkovskyi, R. (2019). Problemni aspekty uchasti eksperta u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [Problematic Aspects of Expert Participation in the Civil Procedure of Ukraine]. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. Vol. 5. No 9. DOI: 10.22178/pos.50-3 [in Ukrainian].
- Яценко, І. (2022). Правовий статус судово-ветеринарного експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності у контексті новітнього законодавства України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 4 (29). С. 68–109. DOI: 10.32353/khrife.4.2022.04.